

Typus Messiae et Christi Domini ex veterum Prophetarum praesensionibus contra Iudaeorum apisti?an

<https://hdl.handle.net/1874/401628>

תרגום קהלת

8
behoort
achter 4
volgende 3

TARGVM KOHELETH,

Hoc est,

CALDAICA PARAPHRASIS
ECCLESIASTIS,
LATINA FACTA,

Authore Petro Costo.

*Cui Salomonis Ecclesiastem ex translatione
vulgata, aduersum posuimus.*

Accessit Epistola in eandem sententiam.

LUGDUNI,

Per Petrum Antesignanum.

M. D. LIIII.

CVM PRIVILEGIO.

1777

TARGVM KOHELTH

Hebr.

CALDAICA PARAPHRASIS

ECCLESIASTIS

LATINA FACTA

Auctore Petro Costo.

Cui Salomonis Ecclesiasticus ex translatione
vulgata, aduersus postum.

Accessit Epistola in eundem tractatum.

Lugdun.

Per Petrum Antegnannum.

M. D. LIII.

CVM PRIVILEGIO.

PETRVS COSTVVS

AMICO LECTORI

תשועה

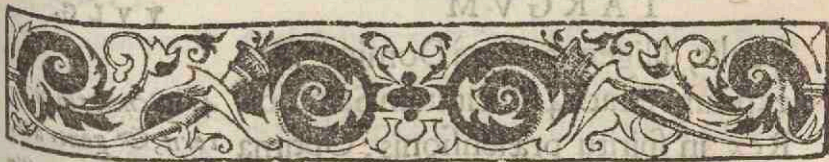
מעיינן החביב נרא . הנני מקריב
אליך הספר הזה הוא תרגום
קהלת מועתק מלשון כשדית
אל לשון רומי ועל דעתי תהיה
ההעתקה הזאת מועילה לכל
הנוצרים המתעסקים בלשון עברית וכשדית . ואל
יפלא בעיניך אם תמצא קצת מקומות בזאת
המגלה שאינם מבווארים ומועתקים מלה במלה . כי
כבר גלוי לפניך שזה הדרך אינו דרך צחות גם
לא הרגילו המעתיקים ללכת בו . ואחלה פניך
שתאמין כי לא יצאתי מכוננת הספר ולא שנית
ענינו כי תמיד היה לנגד עיני . ולא נפל ממנו
ארצה . ומכל מקום רציתי להועיל גם כן למי
שקצרה ידם בדיעת הלשון ההיא . ושמתי על
שפת הגליון את הפירוש מלה במלה במקומות
רבים אשר ראיתים צריכים אל זה . ואשחרך
שתקבל טרחנו זה בלב טוב . ואם כנה
תעשה אוסיף לפרש ולהעתיק ספרים אחרים
יהיו לך לעזר רב כי חנם אתה ותבין דבר
מתוך דבר .

VIA in hac Caldaica translatione de quibusdam Hebræorum mensibus obiter dicitur, de illis aliqua adijcienda putauimus. Habent enim Hebræi duodecim menses, quibus accedit decimustertius עיבור Ibbur, hoc est, Intercalaris, qui & illis ו'אדר Veadar, id est, & Februarius nominatur.

Horum autem nomina sunt,

ניסן	Nisan,	<i>Martius.</i>
אייר	Iiar,	<i>Aprilis.</i>
סיון	Siuan,	<i>Maius.</i>
תמוז	Tamuz,	<i>Iunius.</i>
אב	Ab,	<i>Iulius.</i>
אלול	Elul,	<i>Augustus.</i>
תשרי	Tisri,	<i>September.</i>
מרחשון	Marhesuan,	<i>October.</i>
כסליו	Kisleu,	<i>November.</i>
טבת	Tebeth,	<i>December.</i>
שבט	Sebat,	<i>Januarius.</i>
אדר	Adar,	<i>Februarius.</i>

ECCLESIASTES
SALOMONIS
ex vulgata
editio-
ne.

תרגום קהלת

HOC EST,

CALDAICA PARAPHRASIS ECCLESIASTIS, LATINA FACTA.

CAP. I.

VERBA
Ecclesiastæ
filij David Regis
Ierusalem.

VERBA
Præfagationis,
quam vaticina-
tus est Cõ-
cionator Sa-
lomon, filius
David, Rex

2 Vanitas vani-
tatum, dixit Ecce-
stas: vanitas va-
nitas, & omnia
vanitas.

Ierusalem. 2 Cùm diuinationis spiritu præuideret Salomon Rex Israël, regnũ Rehabam filij sui cum Ierabaam filio Nebat diuisum iri, & imminentem Ierosolymis & templo vastitatem, populumq; Israël, captiuum ductum iri, ait: Vanitas vanitatum mundus iste: vanitas vanitatum id omne, cui egò & pater operam dedimus, omne inquam, vanitas. 3 Nam quid tandem reliquũ est homini, postquã è vita discessit, ex omnibus studijs suis quę eum sub sole in hac vita occupatum tenuerũt, præter studium legis: vt aliquando futuris

3 Quid habet amplius homo de vniuerso labore suo quo laborat sub sole?

seculis, diligentia suæ à Domino Deo expensum ferat? 4 Dicit item Salomon Rex in spiritu præsentationis, Optima sanè iustorum recordatio & series, quæ propter vêturæ post generationis peruersæ scelera ex hac vita migrat: terra etiam omnibus seculis cõstans & perpetua, vt quotidie impendẽtem mundo vindictam ferat. 5 Et quidem ab orientis plaga primo die oritur sol, & ad vesperam in occasum vergit, & in locum suum quasi obrepens, abyssorũ iter conficit, sub ipsamq; auroram ex eo quo nudius tertius constiterat loco, illucet. 6 Cursu suo interdium per Meridiem incitatus, nocte ad Septentriones tendit, & per abyssorum iter rediens, in ipsa Nisan & Tamuz conuersione, ad eam partẽ vergit, quæ est Meridiẽ versus. Rursus verò per circuitus suos in regressu Tisri & Tebeth, reuertitur ad eam partem, quæ ad Septentriones pertinet. Manè quoq; tanquam per fenestras ortus egrediens, ad multam vesperã in occasum venit. 7 Omnes fluuij & aquarum riui in Oceanum excurrunt, cuius ambitu tanquam annulo mundus continetur. Cũq; per cuniculos & abyssi commata, quo ex loco defluerunt fluuij, eõdem ferantur, Oceanus ipse nullo completur modo. 8 Ac in perspiciẽdis rebus futuris, anxie

4 Generatio præterit, & generatio aduenit, terra autem in æternum stat. ROMO. I. 2

5 Oritur sol, & occidit, & ad locum suum reuertitur, ibique reuascens, IER. I. 7

6 Gyrat per Meridiem, & flectitur ad Aquilonem. Lustrans vniuersa in circuitu pergit spiritus, & in circulos suos reuertitur. IER. I. 13

7 Omnia flumina intrant in mare, & mare non redundat: ad locũ unde exeunt flumina, reuertuntur, & iterum fluant. IER. I. 6

8 Cuncta res dif-

faciles, non potest
 eas homo explicare
 sermone: non satu-
 ratur oculus visu,
 nec auris auditu im-
 plectur.

9 Quid est, quod
 fuit? Ipsum quod fu-
 turū est. Quid est,
 quod factum est?
 Ipsum quod facien-
 dum est. Nihil sub
 sole nouum:

10 Nec valet quis
 quam dicere, Ecce,
 hoc recens est. Iam
 enim præcessit in se-
 culis, quæ fuerunt
 ante nos.

11 Non est priorū
 memoria: sed nec
 eorum quidem, quæ
 postea futura sunt,
 erit recordatio a-
 pud eos, qui futuri
 sunt in nouissimo.

12 Ego Ecclesi-
 astes fui Rex Israël
 in Ierusalem:

versati sunt veteres illi Prophetæ, neq;
 finem vnquã consequi potuerūt: quã-
 doquidē nec fas homini videri possit,
 de his quæ longè post sunt futura, ver-
 ba facere: cū nec euētura oculus cer-
 nere, nec audiendis mortalium rebus,
 auris expleri possit. 9 Quod iam ab
 antiquo fuit, id certè post euēturū est,
 & quod primis illis temporibus factū
 est, id etiam sub seculorū exitum fiet:
 neq; hīc sub sole, neotericum quicquã
 reperiās. 10 Detur etenim res, de qua
 facilè quisquã prædicet: Vide, nouum
 inuentum est: verumtamē veterū me-
 moria, id aliquando contigit. 11 Ac
 profectò præteritarū nationū memo-
 ria nō extat, nec earum quæ post futu-
 ræ sunt recordatio erit ijs, qui tēpori-
 bus Regis Messie victuri sunt. 12 Cū
 igitur Salomon Rex sedisset in throno
 Imperij sui, rebus secundis plus æquo
 elatus, edictū Dei transiijt, cōparauitq;
 equitia, lecticas & equites multos: ma-
 gnā prætereā auri & argenti vim cō-
 gregauit, & affinitate cum exteris na-
 tionibus coniunctus est: qua re vehe-
 menter commotus Dominus in eum
 Asmodeum dæmonū Regē immisit,
 qui illum regnō priuaret, & annulū de
 manu eius extraheret, perfectūq; est,
 vt ille vagus & profugus orbem pera-
 graret, hominēsq; increparet: rediensq;

ad prouincias & loca terræ Israël, neq;
 continēs lachrymas, sic vociferabatur:
 Ego Ecclesiastes olim Salomō appella-
 tus, fui Rex in Ierusalē. 13 Animūmq;
 adieci vt postularē prudentiā à Domi-
 no, illo ipso die, quo in Gibeon appa-
 ruit mihi, vt probaret me & sciscitare-
 tur quidnā esset, quod eum rogandum
 existimarē. Neq; verò ab eo aliud quic-
 quā contendī, quā sapientiam: vt
 possem inter honestum & turpe in his
 omnibus rebus quę sub sole vīuēnre
 consueuerunt, iudiciū & scientiam ad-
 hibere. Animaduertiq; facinorosa illa
 hominum opera malum quiddam ho-
 minibus à Deo datum, vt in eo seipos
 conficerent. 14 Vidi opera hominum,
 quę sub sole hoc in orbe fiunt: hæc,
 inquam, omnia sunt vanitas, & animi
 molestia. 15 Vir cuius semita in hac vi-
 ta extra legem posita est, si moriens
 seipsum non recipit, iam non potest
 post extremum diem dirigi. Atq; adeò
 qui legem & mandata viuens non
 compleuerit: post mortem in eo non
 erit, vt in horto amcenitatis cum iustis
 recenseatur. 16 Mecum igitur sic a-
 nimo reputatis dixi: Processi pruden-
 tia, & omnibus ijs sapientibus præ-
 cellui, qui me in Ierusalem tempore
 antecesserunt, magnitudinēque, &
 cumulum prudentiæ & cognitionis
 animo

13 Et proposui in
 animo meo quære-
 re, & inuestigare
 sapienter de omni-
 bus quę sunt sub
 sole: hanc occupa-
 tionem pessimā de-
 dit Deus filijs ho-
 minum, vt occupa-
 rentur in ea.

14 Vidi cuncta
 quę sunt sub sole:
 & ecce vniuersa
 vanitas, & affli-
 ctio spiritus.

15 Perversi diffi-
 cilē corriguntur,
 & stultorum infir-
 mitus est numerus.

16 Locutus sum in
 corde meo, dicens:
 Ecce magnus effe-
 ctus sum, & præ-
 cessi omnes sapien-
 tia, qui fuerūt ante
 me in Ierusalem,
 & mens mea con-
 templata est multa
 sapienter, & didici.

17 *Dedique cor meū vt scirē prudentiam, atque doctriā, errorēsq; & stultitiam: & agnoui quòd in his quoque esset labor, & afflictio spiritus:*

18 *Eò quòd in multa sapientia, multa sit indignatio: & qui addit sciētiam, addit & dolorem.*

CAP. 11.

1 **D***IXI ego in corde meo, Vadam & affluā delicijs, & fruuar bonis: & vidi quòd hoc quoque esset vanitas.*

2 *Risum reputaui errorem: & gaudio dixi, Quid frustra deciperis?*

3 *Cogitauī in corde meo abstrahere à vino carnē meā, vt animum meum transferrem ad sapientiam, deuiteremque stultitiam, donec viderē quid esset vtile filijs hominum, quòd factò opus est sub sole*

animo satis perspexi. 17 *Mēque ipse dedidi vt intelligerem sapientiā in gubernaculis & moderatione regni: arripuīq; animo scientiam & intellectum. Verū & hoc ægritudo spiritus est ei, qui totus in his peruestigandis versatur.* 18 *Homo etenim omni genere sapientiæ cumulatus, si offenderit, neq; tandem ad se fuerit reuersus, constat sanè in se inuidiā & iram Domini, à quo ille auctus scientia fuerat. Quòd si in eunte ætate moriatur, secum ipse intestinam animi molestiam adauget.*

CAP. 11.

1 **E***CVM verò tacitus dixi, Eia, probabo me in delicijs, & * viuēs voluptatibus fruuar: & si fortè mole-*

stia & ægritudines imprudentem me offendant, dixi & hoc vanitatem esse.

2 *Itaq; de lætitia ipso calamitatis tempore sic sum locutus, Ridicula est: & de gaudio sic sensi, Quid tādē compendij homini accidere possit, * quòd eo mirificè incensus fuerit? 3 Animum autem conuerti, vt inter epulas & pocula corpus meum producerē, ducēmq; sapientiā sequerer: aut iuuenilem stultitiā ediscerem, donec mihi & probatum & perspectū est, quòdnam*

* Ad verbum, videbo in bono mundum hunc.

* Ad verbum, quòd illud fecerit.

tandem bonum in homines dimanare potest, ex his quæ dum hac fruuntur luce sub sole faciunt. 4 In extruendis sanè Ierosolymæ magnificis operibus multus fui. ædificauì mihi domos plurimas, sanctuarij opus in expiationem Israël, domum etiam regiam tabulatis compactam, cœnaculum præterea, & porticum. Item fori & iudicij domum ex lapidibus cæsis & cælatis, in qua sapientes & magistratus ius dicerent: feci tribunal sedem regni ex ebore & elephanto. * Institui in labne circuncirca vineas, vt ego & silentarij mei aliquando epularemur, & vinum nouum & vetus ad altare libaremus. 5 Plantaui hortos irriguos, & amœnitatis plenissima viridaria, vbi omnis generis olera seminaui, quæ ad victum & conuiuia, aut ad sanitatem vsui forent: herbas quoque olfactu nobiles adieci: item & arbores steriles & aromata ferentes, quas ad me demones & nocentes angeli ex India detulerant: omnes item arbores fructiferas. Horti autem termini erant à muro Ierusalem vsq; ad littus aquarum Siluah. 6 Adieci præterea ad domum conuiuij, aquarum fistulas ad arborum & herbarum irrigationem apprimè commodas, fecique ex eis castella & aquæductus, ad syluam varijs

numero dierum vite sue.

4 *Magnificauì opera mea, ædificauì mihi domos, & plantaui vineas.*

5 *Feci hortos, & pomaria, & conserui ea cuncti generis arboribus.*

6 *Extruxi mihi piscinas aquarum, vt irrigarem syluam lignorum germinantium.*

* Ad ver. plantauì.

Siluah.

arbo

7 Possedi seruos
& ancillas, mul-
tâmq; familiam
habui: armëta quo-
que & magnos o-
uium greges ultra
omnes, qui fuerunt
ante me in Ierusa-
lem.

8 Coaceruavi mi-
hi argentum, &
aurum, & substã-
tias regû, & pro-
uinciarû: feci mihi
cantores, & can-
trixes, & deli-
cias filiorum homi-
num: scyphos, &
urceolos in mini-
sterio ad vina fun-
denda.

9 Et supergres-
sus sum opibus o-
mnes, qui ante me
fuerunt in Ierusa-
lem: sapientia quo-
que perseverauit
mecum.

10 Et omnia,
quæ desyderau-
erunt oculi mei, non
negavi eis: nec pro-
hibui cor meum,

arboribus consistam, irrigadã. 7 Emi
mancia & ancillas ex filijs Ham, & Ham.
reliquijs gentium exterarum. Habui
rationales annonę domus meę præfe-
ctos, qui & me & domesticos duode-
cim mensibus anni exhiberent: alium
verò qui mēse intercalari idem præsta-
ret. Possedi etiã armenta & greges, eóq;
genere omnes qui ante me in Ierusalē
fuerunt, superavi. 8 Auri & argenti
thesauros congregavi, conflauique ex
auro pustulato stateras & pondera æ-
qui & boni. Censu quoque regum
& prouinciarum mihi in tributum il-
lati sunt. In domo verò sanctuarij fe-
ci modorum instrumenta, quibus Le-
uitæ in * faciendis victimis persona-
rent, citharas inquam, & tibus, qui-
bus inter pocula hymni decantaren-
tur, & reliqua id genus oblectamen-
ta hominum, thermas, & secundum
cas ædificatos receptus, ex quibus
aquæ tepidæ & calidæ nili duceren-
tur. 9 Delicijsque difluens opes con-
gressi, cumulatiores sanè quàm ante id
tempus in Ierusalem habuerit nemo:
idque sapientiæ meæ acceptum fero,
quæ mihi auxilium præstabat.

10 Quicquid verò ad me referret am-
plissimi iudices, siue super sacro aut
polluto, iusto aut turpi, corû interpre-
tationes nõ denegavi: neq; læticiam, &

* Ad verb. su-
per sacrificijs.

hilaritatem animo exclusi meo. Erat quoque otium summum in ea quæ mihi diuinitus data erat (qua quidem cæteris hominibus præstiti) sapientia, me ipsum reficere & recreare: ex eaque summam laboris mei voluptatem cepi. Et hæc profectò est optima pars, quæ mihi iam olim constituta est, ut ex ea venturis seculis, omnium molestiarum perfectam mercedem capiam.

ii Cogitatione autem sum conuersus ad omnia ea opera, * in quibus anxie sum versatus, eosque labores, in quibus me ipsum torſi: hæc verò omnia nihil nisi vanitas & animi ægritudo: neque aliud ex eis reliquum est in hac vita, quam perfecta illa bene actæ vitæ post mortem merces.

12 Animo etiã lustravi sapientiam in regni administratione, & intelligentiam. Quid enim confert homini uti deprecatione, lata iam à Rege sententia, quum iam supplicium ut de eo repetatur, decretum est? 13 Perſpexi etiam spiritu prophetiæ, in quo sapientia stultitiæ dignitate antecedit: & tantum sanè, quantum diei lux tenebris noctis præstantior est. 14 Sapiens enim vel à principio, quæ post euentura sunt animo cernit, orantque infausta Dei iudicia ab hominibus auertit & retardat: sed noui quòd si non orauerit sapiens, neque ex orbe

* Ad ver. quæ
fecit manus
mea.

quin omni voluptate frueretur, & oblectaret se in his quæ præparauerã. Et hanc ratus sum partem meã, si vterer labore meo.

ii Quumque me conuerſissem ad vniuersa opera, quæ secerant manus meã, & ad labores, in quibus frustra sudauerã, vidi in omnibus vanitatem, & afflictionem animi, & nihil permanere sub sole.

12 Transiui ad contemplandam sapientiam, erroresque, & stultitiã. Quid est, inquam, homo, ut sequi possit Regem factorem suum? 13 Et vidi quòd tantum præcederet sapientia stultitiã, quantum differt lux à tenebris.

14 Sapiens oculi in capite eius: stultus in tenebris ambulat. Et didici quòd vnus vtriusque esset interitus.

infe-

15 *Et dixi in cor
de meo, Si vnus
stulti, & meus oc-
casus erit, quid mi-
hi prodest, quòd ma-
iorem sapientia de-
di operam? Lo-
cutusque cum men-
te mea, animaduer-
ti quòd hoc quoque
esset vanitas.*

16 *Non enim erit
memoria sapiētis si-
militer vt stulti in
perpetuū. & futu-
ra tēpora obliuione
cuncta pariter o-
perient. Moritur do-
ctus similiter vt
indoctus.*

17 *Et idcirco ta-
dunt me vitæ meæ
videntem mala v-
niuersa esse sub so-
le, & cuncta vani-
tatem, & afflictio-
nem spiritus.*

18 *Rursus detesta-
tus sum omnem in-
dustriam meam,
qua sub sole studio-
sissimè laboraui ha-
biturus heredem
post me.*

infelix illud decretū depulerit, quum
in mundum veniet vindicta, omnes
eodem euentu censeri. 15 Apud me au-
tem sic egi: * Quemadmodum euenit
Sauli filio Kis, idem quoque & mihi
accidet. Hic enim in stultitia sua legis
desertor, dicto Domini quod ei super
Amalech mandatū fuerat, audiens esse
noluit, deciditque de maiestate Imper-
rij sui: quod mihi etiam idem eueniet.
Quare igitur eo sapientior fui, nisi
quòd iure meo dicere possim, & hoc
vanitatem esse, idque ex edicto summi
Dei proficisci: 16 Iam verò non est me-
moria in vita futura prudentibus cum
stultis: & simul atq; homo è viuis dece-
dit, & ea quæ temporibus suis accide-
runt, & quæ post eum eueniēt, omni-
no obliuione conteruntur. Quare igi-
tur existimabunt homines eundem iu-
storum & sceleratorum euentum esse?
17 Odi certè improbam vitam degen-
tes. Neque enim nisi grauatè ferre pos-
sum nefaria illa facinora, quorum ho-
mines hoc in orbe sunt perquam stu-
diosi. Omne enim vanitas, & mole-
stia spiritus. 18 Odi etiā labores, qui
me in hac vita sub sole versarunt.
Quod enim relinquetur Rabaam filio
meo, qui mihi in regnum succedet, in-
surgens Ierabaam seruus eius, decem
tribus de manu illius auferet, & cum

* Ad ver. sicue
euentus Saulis
filij Kis, ego
Rex.

eo in societatem regni veniet. 19 Cui
 verò probè iudicatum est, sapiens erit
 an stultus Rex, qui mihi successor futu-
 rus est, quique in omnibus his labori-
 bus quibus hîc operam dedi, in iisque
 rebus, quas ego bene & prudenter in
 hac vita gessi, imperabit. Stupens igitur
 mecum sic animo reputavi, & hoc
 vanitatem esse. 20 Conuersusque sum
 vt mentem adducerem ad eas sollicitu-
 dines, quibus vt nonnulla acquirerem
 planè ipse sum confectus: & sapiëntia in
 rebus gerendis hoc in orbe processit.
 21 Hominè enim inuenias cuius sum-
 mum in sapientia, cognitione rerum,
 & iustitia studium erit: is absq; liberis
 ex hac vita migrans, cui non vigilaue-
 rit, sua tanquam illius partem derelin-
 quet. Nunquid & hoc vanitas & insi-
 gne malum? 22 Quid enim homini ex
 his curis & concursationibus, quibus
 se sub sole viuens tam studiosè ad-
 dixit, compendij accedere potest?
 23 Cùm omnes dies calamitosissimi
 & indignitatis plenissimi, illi illu-
 ceant: nec à tot cogitationibus ani-
 mi, somnum & quietem impetrare
 queat. & hoc certè est vanitas. 24 Igi-
 tur qua alia re summum hominis bo-
 num censi possit, quàm vt edat & bi-
 bat, * séque in luce omniũ lautissimè
 accipiat, faciâtq; quę præcepta sunt, &

19 *Quem ignoro
 vtrum sapiens, an
 stultus futurus sit.
 & dominabitur in
 laboribus meis, qui-
 bus desudavi, &
 sollicitus fui. & est
 quicquam tam va-
 num?*

20 *Vnde cessavi,
 renuntiauitq; cor-
 meum vltra labo-
 rare sub sole.*

21 *Nã cùm alius la-
 bore in sapiëntia, et
 doctrina, & solici-
 tudine, homini otio-
 so quaesita dimittit,
 & hoc quoque vi-
 nitias & magnum
 malum.*

22 *Quid enim pro-
 derit homini de v-
 niuerso labore suo,
 & afflictione spi-
 ritus, qua sub sole
 cruciatus est?*

23 *Cuncti dies eius
 doloribus & eru-
 minis pleni sunt, nec
 per noctem mente
 requiescit. & hoc
 nonne vanitas est?*

24 *Nonne melius
 est comedere, &
 bibere, & ostende-
 re animæ suæ bonã*

* Et corã filijs
 hominum, ani-
 mæ suæ bonã
 ostendat.

de laboribus suis?
 & hoc de manu
 Dei est.

25 Quis ita vorabit,
 & delicijs affluet
 vt ego?

26 Homini bono in
 cōspectu suo dedit
 Deus sapientiā, &
 scientiam, & latitiam:
 peccatori autem dedit
 afflictionem, & curam
 superfluā, vt addat
 & congreget, & tradat
 ei, qui placuit Deo.
 sed & hoc vanitas est, &
 cassa sollicitudo
 mētis.

cam viam ingrediatur, quæ sibi probatur magis, vt tandem illi pro labore bene & feliciter eueniat. Mihi enim ita se res habet, cūm homini in hac vita secundum animi sententiam omnia accidunt, hoc à summo Deo ita esse decretum, vt ei sic eueniret. 25 Ecquis quæso vel in sententia legis vigilātor fuit, vel circa summi illius venturi iudicij diem sollicitus magis quàm ego? 26 Deus enim ei, cuius opera recta sunt, concedit in hoc mundo sapientiam & cognitionem: tandem quoque venturo seculo lætitiā. Improbo verò subijcit malū quiddam, vt opes congreget, congeratque res multas mancipi, vt aliquando ab eo receptæ, illi quem elegerit Deus transcribantur. Hoc etiam est vanitas impio & animi ægrotudo.

CAP. III.

CAP. III.

1 **O**MNIA tempus habent, & suis spatijs transeunt vniuersa sub celo.

2 Tempus nascēdi, & tempus moriēdi. Tempus plantandi, & tempus euclēdi quod plantatum est.

1 **O**MNIA sanè homini tempus constitutum est, & cuiusq; rei sua est dies & vicissitudo.

2 Nam & aliquando * definitū est tempus liberorū procreationi & soboli: est verò & tempus ferocientes & contumeliosos filios ad pœnam deposcēdi, vt illi ex præscripto iudicium lapidibus obruantur:

*Ad ver. tempus electū. Ex sic infra semper, vbi de temporibus agitur.

sicut tempus & consitionibus & euul-
sionibus arborum suum est. 3 Tem-
pus saepe exoptulat in bello omnia
* Ad ver. oc- * flammis & ferro miscere, aliud verò
cidere. malè habentibus mederi. Sic & tem-
pus est domos solo æquandi, & tem-
pus aliud est collapsa restituendi.

4 Tempore suo desendi sunt ægri, &
alio tempore hilaritate & risu recolli-
gendus est animus. Statuta die lugen-
di sunt mortui, & alia die gaudio exul-
tandum est. 5 Tempus est aceruum
lapidum proijciendi, & aliud etiam ad
ædificium lapides congregandi. Suo
tempore ad vxorem viro est aditus,
septem verò diebus luctus longè ab
ea recedendum est. 6 Tempus est o-
pibus disquirendis statutum, & aliud
quæsitæ longè à se abdicandi. Certo
tempore res sunt seruandæ, tempore
verò sæuientis tempestatis, in mare ia-
ctura facienda est. 7 Die sua super
mortuo vestis est concidenda, & tan-
dem etiam fractura sarcina est. Ali-
quando ponendus est orationi & pre-
cibus modus, aliàs verò contentione

* Ad ver. tem-
pus electū, vt
amet vnus so-
cium suum.

verborum vtēdum. 8 Quodam* tem-
pore nos inter nos amemus necesse
est, alio verò sceleratos odisse debe-
mus. Tēpus est bello decertandi, aliud
etiam pacis faciendæ. 9 Quī verò cō-
ferre potest homini labor quo assiduè

3 Tempus occide-
di, & tempus sa-
nandi. Tempus de-
struendi, & tem-
pus ædificandi.

4 Tempus flendi,
& tempus riden-
di. Tempus plan-
gendi, & tempus
saltandi.

5 Tempus spargē-
di lapides, & tem-
pus colligendi. Tē-
pus amplexādi, &
tempus longè fieri
ab amplexibus.

6 Tempus acqui-
rendi, & tempus
perdendi. Tempus
custodiendi, & tē-
pus abiiciendi.

7 Tēpus scindēdi,
& tempus consuen-
di. Tempus tacen-
di, & tempus lo-
quendi.

8 Tēpus dilectio-
nis, & tempus odij.
Tempus belli, &
tempus pacis.

9 Quid habet am-
plius homo de labo-
re suo?

10 Vidi afflictio-
nem, quam dedit
Deus filiis homi-
num, vt distendā-
tur in ea.
11 Cuncta fecit bo-
na in tempore suo,
& mundum tra-
didit disputationi
eorum, vt non in-
ueniat homo opus,
quod operatus est
Deus ab initio vs-
que ad finem.

in thesauris cumulandis, & opibus dis-
quirendis frangitur, nisi propitio &
dextro aliquo superiore sydere vtatur?
10 Vidi sanè supplicia, & ærumnas à
Deo hominibus datas, quibus scelerati
affligerentur. 11 Prophetico spiritu lo-
quens Salomon ait, Omnia fecit Deus
tempore suo pulcherrima. * Opportu-
num enim iudicauit, vt ea quæ tem-
poribus Ierabaam filij Nebat dissensio
fuit, futura tamen vt in tempus Sebaa
filij Bicri conferretur, paululum susti-
neretur, & temporibus Ierabaam eue-
niret. si enim diebus Sebaa contigisset,
domus sanctuarij vix temere fuisset
ædificata, propter aureos illos vitu-
los, quos impius Ierabaam conflauit:
quorum vnum in Beth-el, alium in
Dan consecrauit: & stationarios mili-
tes totis itineribus scripsit, vt sacrificia
& festorum dierum victimas anti-
quaret. Quæ controuersia vsque
dum construeretur templum, pau-
lulum retardata est. Quocirca neque
remissior factus est Israël in ædifican-
do. Verùm & descriptum illud & ex-
cisum in lapide Sathio nomen, eos la-
tuit: præciebat enim sceleratas eorum
cogitationes. Quod quidem nomen
si quisquam potuisset animo com-
plecti, in eius vsu versatus, inuenif-
set quæ nouissimis temporibus sub

* Ad ver. quod
cōueniens fuit.

Lapis: Sathius..

finem seculorum futura sunt. Dies etiam vitæ extremus eos latuit, ne homini exploratum esse possit, quid à capite ad rerum calcem euerturum esset. 12 Dixit verò spiritû prophetiæ Salomon rex, Perspectum mihi est nihil aut melius, aut præstantius hominibus datum, quàm vt gaudio legis seipfos recreent, totamque vitam optimis operibus transigant. 13 Atque adèd qui ederit & biberit, sibi que toto æuo indulserit, & filijs moriens fructus laboris sui reliquerit, * hoc ipso videatur summo beneficio affectus à Deo. 14 Peruidi etiam quæ fecit Dominus in hoc mundo probis & insipientibus. Quod enim decretum est ab eo, hoc erit constans & perpetuum: neque ad illud homini licet vel addere vel derogare. Quûq; in mundum aduenerit vindicta, * credenda est dimanasse à summo Deo, vt eum homines obseruent & colant.

* Ad ver. donum est quod illi datum est à Deo.

* Ad ver. hæc fecit dominus.

* Ecce hoc quondam, vt eueniret.

* Ferè semper in Caldæo habetur. In hoc orbe sub sole: quæ sæpe prudens omni.

15 Quod iam ab antiquo fuit, * sic tunc affectum erat, vt iterû eueniret: quodque sub seculorum exitum futurum est, hoc & iam acciderat: summôq; illo die repetet Dominus pauperem & afflictum de manibus scelerati, qui illum pessimis habebat modis. 16 Iterumq; * sub sole vidi forum iudicij, in quo conscripti corrupti iudices, innocuos cond

12 Et cognoui quod non esset melius, nisi letari, & facere bene in vita sua.

13 Omnis enim homo qui comedit & bibit, & videt bonum de labore suo, hoc donum Dei est.

14 Didici quod omnia opera, quæ fecit Deus, perseverent in perpetuum. Non possumus eis quicquam addere, nec auferre quæ fecit Deus vt timeatur.

15 Quod factum est, ipsum permanet. Quæ futura sunt, iam fuerunt, & Deus instaurat quod abiit.

16 Vidi sub sole in loco iudicij impietatem, & in loco iustitiæ iniquitatem.

17 Et dixi in corde meo, Iustum & impium iudicabit Dominus & tempus omnis rei tunc erit.

18 Dixi in corde meo de filijs hominum, ut probaret eos Deus, & ostenderet similes esse bestijs.

19 Idcirco vnus interitus est hominis & iumentorum, & aqua vtriusque cōditio, sicut moritur homo, sic & illa moriuntur. similiter spirant omnia, & nihil habet homo iumento amplius. Cuncta subiacent Vanitati:

20 Et omnia pergunt ad vnum locum. De terra facta sunt, & in terram pariter reuertuntur.

condemnarent, nocentēque sententijs suis absoluerent: & locum in quo inuenitur iustus, præterea & impius qui ei præsit, propter peccata generationis huius. 17 Verum sic mecum tacitus dixi, Summo illo iudicij die, iustos & impios iudicabit Deus: omniq; operi statutum est tempus: deque his omnibus, quæ in hoc orbe gesta sunt, ibi* referetur. 18 Sic etiam apud me sum locutus, Quū sepe numero dolores & pessimæ ægritudines hominibus accidūt,* hoc sic à Deo esse statutū, vt eos periculo aliquo probet, videātq; nū ad pœnitentiam adducantur, vt dimitatur eis & sanitatem recipiant: impij verò pecudis vitam degentes, neq; ad se redeuntēs, his arguantur, vt malè illis eueniat. 19 Verum & hominis impij & bruti immundi idem euentus est: & quemadmodum polluta bestia moritur, sic & vita defungitur is, qui ante fati diem seipsum nō receperit: & spirabilis amborum anima identidem in omnibus indicatur. Reliquū verò scelerato homini à bestia immūda nullum est, præter ipsum sepulchrum: verum omne vanitas. 20 Omnia in vnum locum receptū habent, quique terram inhabitant, omnes ex terra creati sunt, & ex hac vita migrantes in puluerem conuertuntur.

* Iudicabitur.

* Hoc fecit Deus vt tentet vt probet eos.

* Quis ille sapiens.

* In altum ad firmamentum.

* Exhilarat cor suum. Ferè semper ubi Caldæus habet cor, vertimus animum.

21 * Quis quæso tantum sapientia excellit, vt ei exploratum esse possit, num animi hominum in cælum peruolent, spiritus verò brutorum animalium defixus humi iaceat? 22 Tādēque perspicio nihil esse in hac vita melius, quàm vt exhilaretur homo in optimis operibus, comedatque & bibat & animum lætitia afficiat. Hæc enim ei optima pars in hoc seculo assignata est, vt futuram sibi vitam conciliet. Cur enim sic apud se loquetur homo, Quorsum mihi diuitiarum mearum erogatio, vt iustitiam colam? Satius est, vt eas liberis meis relinquam, aut me ipsum extrema senectute tuear. Quis enim ipsum adducet vt videat quæ post eum futura sunt?

C A P. I I I I.

* A manu affigentium.

* Et non est ad liberandum eos de manu affigentium in forti manu & vi.

1 **Q**ONVERSVS certam animo, vidi contumelias, quibus in hac vita afficiuntur à contumeliosis iustis: neque reperias hominem, qui eis aliquam consolationem afferat, aut opprimentium iniurias, vi & armata manu ab eorum ceruicibus depellat, illosque aliqua ex parte leuet. 2 Defunctos ergo qui dudum ex hac vita migrarunt, nihil earum poenarum vident.

21 Quis nouit si spiritus filiorum Adæ ascēdat sursum, & si spiritus iumentorum descendat deorsum?

22 Et deprehendi nihil esse melius, quàm lætari hominem in opere suo, & hanc esse partem illius. Quis enim eum adducet, vt post se futura cognoscat?

C A P. I I I I.

1 **V**ERTI me ad alia, & vidi calumnias quæ sub sole geruntur: & lachrymas innocentium: & neminem consolatorem, nec posse resistere eorum violentiæ cunctorum auxilio destitutos. 2 Et laudavi magis mortuos, quàm viuentes.

videntes quæ futuro seculo post mortem hominem consequuntur, laudant magis, quam qui * adhuc hac fruētes luce varijs ærumnis & calamitatibus

* Vivunt in hoc mundo in ærumna vsque adhuc.

3 Et feliciorē utroque iudicant, qui necdū natus est, nec vidit mala quæ sub sole fiunt.

4 Rursum contemplatus sum omnes labores hominū, & industrias animadvertipatere invidia proximi: & in hoc ergo vanitas, & cura superflua est.

3 Sed ambobus felicior est, qui in rerum natura nūquam fuit, neque vnquam creatus est: non enim scelerata illa opera vidit, quæ toto orbe sub sole fiunt.

4 Aspexi etiam laborem omnem, & eorū quæ faciunt homines decorum. Quid enim aliud est quam quædā veluti invidia atq; emulatio, qua alteri emulatur quisquam, ut

* illum imitādo cōsequatur? Verū si in aliquē zelotypia ducitur, ut sicut ille, optima gerat & præstātissima, bellisimē cū eo aget Deus.

* Faciat sicut ille.

Quòd si alicui in malū æmulatur, * ut cum illo in consuetudinem illius licentiæ veniat, pessimè à Domino multabitur: estq; impio

* Ad faciendum sicut malum eius.

5 Stultus cōplicat manus suas, & comedit carnes suas,

inanitas & animi morbus. 5 Stultus ætate * manibus blāditur suis, & veluti eas osculis complectitur, neque se labori vult addicere.

* Vadit, & manus suas osculatur.

Ex quo efficitur ut hyeme sua omnia concoquat, atque adeò vestiariū, operimentū corporis sui. 6 Melior sanè est homini

6 Dicens, Melior est pugillus cū requie, quam plena utraque manus cū labore, & afflictione animi.

plenus cibi pugillus in tranquillitate animi, & à furto & rapina alienus, pugillis duobus cibo refertissimis vi & concussione conquistis. Nam & hos aliquando in iudicio repensurus

est, summa sua molestia & animi perturbatione. 7 Conuersus igitur vanitate vidi, quæ vt hoc mundo eueniret iam pridem statuta est. 8 Est vir solus qui nec secundum habet, illi nec filius, nec filia, nec frater est, qui hæreditatis iure bona illius capiant: nec tamen vllum laborandi finem facit, nec diuitijs expleri oculus eius potest: neque secum sic loquitur, Cui tãdem me excrucio, & geniũ defraudo meum? Iã nunc surgam ego, & ex substantia mea iustitiã colã, & cum labor gaudio in hac vita cũ hominibus, futuro verò seculo cum iustis: & hoc sanè vanitas est & res pessima. 9 Meliores iusti duo in generatione vnico: & hi quidem ad syderum rationẽ seipsos componentes, & verbis annuẽtes paratã illis esse futura vita mercedẽ optimã, eius laboris quo seipsos vt æquales suos enutrient, impendio defatigarunt.

* Si ceciderit vnus ad lectũ & æger recubuerit.

* Per meritũ suum surget à morbo.

10 * Si ergo corũ vnus eger lecto recubuerit, alter precibus ad Deũ fufis, eũ à lecto excitabit. Si verò qui solus est in familia sua iustus, ægrotus iacuerit, nõ est illi in cognatione sua comes, qui pro illo oret: sed * suo ipsius merito à morbo recreetur necesse est. 11 Accedit quòd si vir & vxor cubitum discesserint, mutuũ sibi hyeme calorẽ præstat: vnus autem qui tandẽ incalescet?

7 Consideras repere & aliam vanitatem sub sole.

8 Vnus est, & secundum non habet, non filium, non fratrem, & tamẽ laborare non cessat, nec satiantur oculi eius diuitijs, nec re cogitat dices: Cui laboro & fraudo animam meã in bonis? & in hoc quoque vanitas est, & afflictio pessima.

9 Melius est ergo duos esse simul, quã vnũ: habet enim emolumentũ societatis suæ.

10 Si vnus ceciderit, ab altero succiatur. Vt soli, qui quum ceciderit, non habet subleuantem se.

11 Et si dormierint duo, fouebũtur mutuò: vnus quomodo calefiet?

12 Et si quispiam
præualuerit contra
vñũ, duo resistũt
ei. Funiculus tri-
plex difficilè rum-
pitur.

13 Melior est puer
pauper, & sapiens,
rege sene & stul-
to, qui nescit præui-
dere in posterum.

14 Quòd & de car-
cere, catenisque in-
terdũ quis egredia-
tur ad regnum: &
alius natus in re-
gno, inopia cõsum-
atur.

15 Vidi cunctos
viuentes, qui ambu-
lãt sub sole cũ ado-
lescẽte secundo qui
cõsurgat pro eo.

12 Quòd si erumpat vir flagitiosus & potens, cuius reproba opera propen-
sitate quadam ferantur in occasionem
inuehẽdæ in hunc orbẽ vindictę, pro-
dibunt iusti duo ex aduerso, qui meri-
tis suis imminentem hanc vindictam
auertãt. Quãm ergo excellentes sunt
iusti tres in generatione, quibus mer-
ces scripta est: similes sanè propugna-
culis triplici ordine, quæ nisi a gre ex-
pugnari nequeunt. 13 Melior Abra-
ham infans & pauper, à Domino spiri-
tu prophetiæ auctus, cuiq; tres annos
nato cognitus est Dominus, longẽque
à cultu illo nefando abfuit, ipso scelera-
to Nemrot Rege sene & stulto, qui A-
brahamum idolorum cultui non con-
sentientem, in ardentem ignis fornacẽ
iniecit: sed sensim illi obrepfit porten-
tum Domini, qui cum ab incendio li-
berauit: perfectũque est vt sapientia
ipsum Nemrot fugeret, ne in posterũ
admoneretur non seruire idolis, quo-
rum cultum antea adamarat. 14 Igi-
tur à familia idolis seruientium ere-
ptus Abraham, regnauit in terra Cana-
næorum, atque ad eò imperante Abra-
hamo in summam inopiam deductus
est Nemrot. 15 Dicit igitur Rex Salo-
mõ spiritu prophetiæ à Domino orna-
tus vidi viuẽtes omnes ad defectionẽ à
Rabaam filio meo properantes, eique

quod si erumpat vir flagitiosus & potens, cuius reproba opera propensitate quadam ferantur in occasionem inuehẽdæ in hunc orbẽ vindictę, prodibunt iusti duo ex aduerso, qui meritis suis imminentem hanc vindictam auertãt.

Melior est puer pauper, & sapiens, rege sene & stulto, qui nescit præuidere in posterum.

* Quæ coluerat ab antiquo,

* Erit cor eorum perfectū cū puero, ipse est Rabaam filius meus.

* Adver. Nō est finis omni populo.

* Vnde erit seipsum regēs per eos.

partem regni quæ Ierabaam filio Nebat assignetur, abscindentes: verum curiæ Binianim & Iehuda * cum filio meo Rabaam in fide permanebunt. Hic alter à me regnabit, erigétque se, & imperabit in Ierusalem loco hæreditatis suæ. 16 * Erit sanè infinita multitudo populi Israël, sapientiūmque & iustorum, * quorum ille tutela & præsidio statum Reipublicæ contineat, qui quidem sapienter ei consulent vt iugum & onus illorum paululum subleuet. Sed viam stultitiæ ingrediens, summam consilij ad iuuenes referet, qui eum imprudenter adducét, vt in populum Israël onus regni aggrauet. Relinquens verò seniorum consilium, in posteriorum sententiam faciet discessionem. Qui re tandem perspecta mirabuntur, parūmque voluptatis ex eo capient. In causā enim erunt, vt decem tribus occasione quæsitā de eius Imperio decedant, quibus regnaturus est nefandus Ierabaam. Dixi ergo & hoc vanitatem esse & molestiam animi filio meo Rabaam. 17 Tu igitur homo quum oraturus in templum pergis, obserua pedem tuum, neq; eò peccatis scatens & plenus venias, nisi prius ad te rediens patientem aurem accommodaris suscipiendæ à sacrificis & sapientibus doctrinæ legis. Neq; imitare stolidos.

16 Infinitus numerus est populi omnium qui fuerunt ante eum: & qui postea futuri sunt non letabuntur in eo: sed & hoc vanitas & afflictio spiritus.

17 Custodi pedem tuum ingrediens domum Dei, & appropinqua vt audias. Multò enim melior est obedientia, quàm stultorum victima, qui nesciunt quid faciunt mali.

dos homines, qui holocaustomata pro peccatis offerunt, neque tamen se à ne-
landis operibus quæ manibus quasi
concluserunt suis, auocant. Ideo Do-
minus animo placato ea non suscipit:
cùm nec illi inter bonũ & malũ facere
discrimen norint.

* Apprehen-
derunt.

CAP. V.

CAP. V.

1 **N**E temere
quid loqua-
ris, neque cor tuum
sit velox ad profe-
rendum sermonem
coram Deo. Deus
enim in cælo, & tu
super terram, idcir-
co sint pauci sermo-
nes tui.

2 Multas curas se-
quũtur somnia. &
in multis sermoni-
bus inueniuntur stul-
titiæ.

3 Si quid vouisti
Deo, ne moreris red-
dere. Dissplicet en-
im ei infidelis, &
stulta promissio:
sed quodcunque vo-
ueris, redde.

4 Multo que melius
est nõ vouere, quàm
post votum promis-
sa non reddere.

E inconsulto sermo-
ne prorũpas * in ver-
borum strepitũ. * Ne
que præceptus animus
tuus feratur, vt vim
& orationis aculeos effundas, quum
tu ad Deum deprecaturus venis. Nam
in vniuersum orbem principatum
obtinet. Deus, sedetque in summo cæ-
lo, veluti sede gloriæ suæ: tu verò cùm
depressus humi iaceas, * in dicẽdo mo-
deratione vttere. 2 Nam sicut cogita-
tiones nostras somnia consequuntur,
sic & stultorum vox ad verborum vel
inanium varietatem fertur. 3 Quum
quid Domino voueris, ne sis aut tar-
dior aut remissior ad dissoluendum:
neq; enim Deus propensitate in stul-
tos ducitur, qui in pollicitationibus
suis plus æquo negligentes, nihil ea-
rum rependunt. Quod igitur voueris
redde. 4 Melius est enim non voue-
re, quàm promittere & non explere.

* Ad confun-
denda verba
oris tui.

* Neque cor
tuum festinet
ad educendum
sermonem.

* Sint leuia
verba oris tui.

* Vt causam
des Gehennæ
super ante cor
pus tuum.

* Error est.

inductio
ad hoc
ad hoc
ad hoc
ad hoc
ad hoc

* Oppressio-
nem pauperū
& rapinam iu-
stitiæ.

inductio
ad hoc
ad hoc
ad hoc

* Qui desyde-
rat acquirere
pecuniam.

5 Ne sermones tuos peruertas, vnde
* corpus tuū in iudicium Gehennæ de-
poscatur. Neque enim summo iudicij
die, crudeli Angelo qui tibi imperabit,
poteris prætexere, * Imprudens feci.
Tunc enim Dominus verbis quæ per
contumeliam dixeris, offensior factus,
opera manuum tuarum labefactabit.
6 Tot autem somnijs Pseudoprophe-
tarum, & diuinorum vanis responsis,
infinitisq; impiorū sermonibus ne fidē
dederis: sed sapiētes & iustos cole & ab
eis disciplinā quere, Deūque time.
7 Si * oppressos pauperes, & iustitia pa-
trimonium in aliqua ciuitate direptum
vides, ne commoueare, dicens, Qua-
randem voluntate in hæc omnia affe-
ctus est Deus? Ille enim ex summo cæ-
lo hominum opera & æqua, & iniqua
obseruat, virōsque industrios & fortes
mittit, qui sceleratis imperēt, in cōsque
principatum gerant. 8 Omnino autē
res omnes agricultura dignitate ante-
uertit. Si autem regni incolæ defece-
rint, & Rex oppido inclusus illis dedi-
tionem fecerit, quum iam cōmeatus
& frumentum deest, homini agricolę
venundabitur, & huius seruitutem su-
bire cogetur. 9 Mercator * lucro
immoriens, & pragmaticus argento
congregando nunquam explebitur:
quique impēsius querendis opibus re-

tine-

5 Ne dederis os
tuū, vt peccare fa-
cias carnem tuam.
neque dicas coram
angelo, Non est pro-
uidentia: ne fortē
iratus Dominus cō-
tra sermones tuos
dissipet cuncta ope-
ra manuum tuarū.
6 Vbi multa sunt
somnia, plurima
sunt vanitates, &
sermones innumeri.
Tu verò Deū time.
7 Si videris cal-
umnias egenorum,
& violenta iudi-
cia, & subuerti iu-
stitiā in prouincia,
non mireris super
hoc negotio: quia
excelfo excelsior
est alius, & super
hos quoque eminenti-
ores sunt alij.
8 Et insuper vni-
uersa terra Rex
imperat seruienti.
9 Auarus non im-
plebitur pecunia:
& qui amat diui-
tias, fructum non
capiet ex eis. &
hoc ergo vanitas.

10 *Vbi multa sunt opes, multi qui comedunt eas. Et quid prodest possessori, nisi quod cernit diuitias oculis suis?*

11 *Dulcis est somnus operati, siue parum, siue multum comedat: saturitas autem diuitis non finit cum dormire.*

12 *Est & alia infirmitas pessima, quam vidi sub sole: diuitia cōseruata in malum domini sui.*

13 *Pereunt enim in afflictione pessima. Generauit filium, qui in summa egestate erit.*

tinetur, futuro seculo à laude plurimum aberit, nisi eas ad iustitiã cōferat.

Quę enim merces in abliguriēdo proueniunt? Verum & hoc vanitas. 10 Quo tempore maior rerū vbertas est, augeatur etiã & hominum numerus vt his vtatur. Quid ergo possessori cōfert eas cumulare, nisi vt illis bonum faciat, vt aliquando parata illi futuro seculo

merces in oculis versetur? 11 Quam verò suavis est somnus homini, qui in synceritate animi Dominū mundi coluerit: ei certè in sepulchro quies est & tranquillitas, siue paululum vixerit, siue multum diūque ætate processerit. Postquàm enim in hac vita Deo seruerit, futuro seculo mercedem operum suorum capiet. Prudentia quoque legis Dei hominē multa sapientia præditum, quum in ea summā operam nauauerit, & in illius disciplina studiosè fuerit versatus, sic in ipso sepulchro cū eo requiescet, & solum non derelinquet: non aliter sanè quàm mulier maritum suum iacentem non solet deserere. 12 Est autem perniciosum malum quod vidi sub sole, cui medicina non est: homo qui diuitias congregat, neque eas ad pietatē confert, parum sanè peruidens dierū finem. 13 Hęc enim substātia illi in perniciem venturo seculo seruatur, & liberis suis

* Videat futuro seculo mercedem datā in oculis suis.

* Neque facit ex eis bonum ad finē dierū.

* Ad malefaciendum illi.

post mortem relicta omnino peribit. Quia enim malis artibus comparauerat, in filium eius non confirmabitur, nec illi quicquam erit reliquum.

14 Quemadmodum nudus ex utero matris prodijt in lucem, nullo vestimento, aut alio quouis bono ornatus, sic & ad sepulchrum reuertetur, omnibus certè meritis suis spoliatus. Ita enim hunc vitæ cursum erat ingressus. Neque enim aliquod dignum laboris sui præmium recepturus est, quem secum in id quò pergit seculum, * quasi specimen iustitiæ suæ in manibus circumfert. 15 Estq; malum cui mederi nulla ratione possumus: sicut venit in mundum homo meritis priuatus, sic in * aliud seculum perget. Quæ nam igitur accessio illi esse potest, quòd laborauit vt ventum aucuparetur? 16 Quinetiam in tenebris mansit, * & solus epulatus est, multaque portenta vidit, & in ægritudine, & iracundia vitæ cursum confecit.

17 Hoc igitur intuens hominibus optimum vt hîc in eo versarentur, iudicauit: vt edant scilicet & bibant fructum laborum suorum, sic tamen vt manus * à vi & furto continentes habeant, & dicto legis audientes, afflictos opibus * tueantur suis: & in omnibus sudoribus quibus seiplos in hoc seculo

14 Sicut egressus est nudus de utero matris suæ, sic reuertetur, & nihil auferet secum de labore suo.

15 Miserabilis prorsus infirmitas: quomodo venit, sic reuertetur. Quid ergo prodest ei quòd laborauit in ventum?

16 Cunctis diebus vitæ suæ comedit in tenebris, & in curis multis, & ærumna, atque tristitia.

17 Hoc itaque visum est mihi bonum, vt comedat quis, & bibat, & fruatur lætitia ex labore suo, quo laborauit ipse sub sole numero dierum vitæ suæ, quos dedit ei Deus, & hæc est pars illius.

* Vt sit in meritum in manu eius.

* Illud.

* Vt solus panem gustaret.

* Ad vim & furum nõ extendant.

* Misereatur.

18 Et omni homi-
ni cui dedit Deus
diuitias, atque sub-
stantiam, potesta-
temque ei tribuit
vt comedat ex eis,
& fruatur parte
sua, & latetur de
labore suo: hoc est
donum Dei.

19 Non enim satis
recordabitur die-
rum vite sue, eò
quòd Deus occupet
delicijs cor eius.

C A P. V I.

1 Et & aliud
malum, quod
vidi sub sole, &
quidem frequens a-
pud homines,

2 Vir cui dedit
Deus diuitias, &
substantiã, & ho-
norẽ, & nihil de-
est anima sua ex
omnibus quæ desy-
derat: nec tribuit ei
potestatem Deus vt
comedat ex eo, sed
homo extraneus vo-
cabit illud. Hoc
vanitas, & mise-
ria magna est.

toto vite spatio, quod homini in syde-
re suo à Deo assignatum est, malè ha-
buerunt, sibi bellissimè consulant. Hęc
enim illius pars est: extra quã dari po-
test nulla. 18 Cum quo enim sic felici-
ter egit Deus, vt ei diuitias & opes ad-
deret: & his in hoc seculo frui, iustitiam
& pietatem colere, dignamque futura
vita mercedem recepturum cum iustis
in labore suo degere hilariter conce-
deret: * nunquid hoc munere iudicetur
esse auctus felici sydere, à summo Deo?

19 Neque verò tantum atate proue-
hitur quisquã, vt dierum suorum * re-
putationem facere possit, quot ex illis
felices & quot calamitosi illucebunt.
Non enim ex voto & arbitrato homi-
nibus dati sunt: sed à Domino decretum
perscriptum est, quot ille dies * in luctu,
quotque in animi tranquillitate sit
transacturus.

C A P. V I.

1 S T & * error quem
sub sole vidi, qui in-
ter homines sanè per
quam multus est.

2 Homo cui dextro
sydere adiecit Dominus patrimonium,
dignitatem & opes, cuiq; nihil eorum
deest, quæ ad animum suum pertinere
existimauerit, his tamen illi per Domi-
num propter malefacta sua vti non li-

* Non enim
satis recordabitur
dierum vite sue
quod Deus occupet
delicijs cor eius

* Conuenit

* Ecce hoc
munus quod da-
tum est illi.

* Meminerit.

* Affigeretur.

* Malum.

* Non miseretur agnati ad illum hereditandum.

* Conuertentur.

sol. 100
ad hospitem
illi de ma

* Ut esset memoratus.

cet, sed sine liberis è vita decedit, neq; aliquem agnatū sibi in hereditatis spē adoptabit: vxor autem eius extero nuptum collocabitur: ad quem in hereditatem & vsū venient quæcunq; per sordes acquisierat, nec ex his quicquā boni egerat. Illi ergo * ascribentur tot opes in vanitatem & pessimam egritudinem. 3 Si centum liberos genuerit aliquis, multosq; annos vixerit, totāmq; ætatem in imperio & amplitudine egerit, neq; tamen se bonis expleuit suis, quòd diuitiarum esset amantissimus, neq; optimam sibi existimationē peperit, tandemq; honore sepulturæ priuetur, prædicauit eo feliciorē abortiuum esse, qui hanc lucem ne aspexit quidem. 4 Nam & cum summa inanitate in mundum venit, & in tenebris nomen eius delituit, quòd longissimè à iustitia abesset, neq; nomen bonum conciliaffet, vt * memoriā sui ab iniuria mortalitatis assereret. 5 Nam & legis lucem non peruidit, neq; boni & mali cognitionem perspectam habuit, vt huius aut futuri seculi delectum faceret. 6 Si enim bis mille cōpleisset annos, neq; in lege operā dedit, & sacramento apud Dominum obstrictus iudicium & iustitiam non fecit, sub mortis diem illius animus præceps in tormenta fertur, ad eum locum quòd etiā

imod. inno. 12
et. in. d. 100
ad. hospitem
illi. de. ma

3 Si genuerit quispiam centum liberos, & vixerit multos annos, & plures dies atatis habuerit, & anima illius non vtatur bonis substantiæ suæ, sepultura que careat: de hōc ego pronuntio, quòd melior illo sit abortiuus.

4 Frustra enim venit, & pergit ad tenebras, & obliuione delebitur nomen eius.

5 Non vidit solē, neque cognouit distantiam boni & mali.

6 Etiam si duobus millibus annis vixerit, & non fuerit perfruitus bonis. Nōne ad vultū locum properant omnia?

7 *Omnis labor hominis in ore eius: sed anima eius non implebitur.*

8 *Quid habet amplius sapiens à stulto? & quid pauper, nisi ut pergat illuc ubi est vita?*

9 *Melius est videre quod cupias, quàm desiderare quod nescias. Sed hoc vanitas est, & presumptio spiritus.*

10 *Qui futurus est, iam vocatū est nomen eius: & scitur quòd homo sit, & non possit contra fortiozem se in iudicio contendere.*

11 *Verba sunt plurima, multamque in disputando habentia vanitatem.*

properant scelerati omnes. 7 Omnis defatigatio pro cibo ab homine suscipitur, qui tamen facile verbo Domini educitur. Neq; hominis animus esculentis & potulentis satiari potest.

8 Verùm quid prudenti homini amplius est in hac vita quàm stulto, propter improborū cœtus, à quibus male accipitur? Et quid, inquam, ei homini afflicto factu opus est, nisi ut in lege Dei animum aduertat, ut possit cognoscere quò tandem sit proditurus, proditurus inquam, * in oculis iustorum ad hortum voluptatis? * Coram.

9 Melius est homini ad futurum seculum gaudere, iustitiam colere, & summo iudicij die bonam mercedem operum suorum recipere, quàm hanc vitam in calamitatibus & animi perturbationibus ingredi. hoc enim scelerato homini vanitas est & afflictio

spiritus. 10 Quod in hoc orbe fuit, dudum sanè nomen eius * auditum fuerat, atque ab ipsis Adami primi seculis cognitum, & omne à sententia Domini dimanat, neque licet homini cum Deo longè potentiore, in iudicio * contendere. * Vocatum.

11 Sunt certè in hoc * Insurgere seculo res innumerabiles, vanitatis plenissimæ, quibus operam dare quid compendij homini accidere potest?

VID verò aliud no-
 titia possis compre-
 hédere, quod homini
 ad salutem conferat,
 præterquàm ad le-
 gem (quæ sola huius seculi vita nomi-
 nanda est) omni studio incumbere.
 Reliqua verò vanitatis suæ ætas quam
 confecit, ipso mortis tempore, illi ve-
 lut umbra aestimatur. Quis quo-
 que homini renuntiabit, quod post
 eum euenturum est in hac vita? 2 Præ-
 stantior est optima existimatio, quam
 sibi quærunt in hac vita iusti, oleo ex-
 cellenti, quo regum & sacerdotum
 capita inunguntur: & melior dies quo
 iacuerit homo, & * in tumulum bono
 nomine & meritis clarus, elatus fue-
 rit, quàm ille ipse dies, quo improbus
 in lucem venit. 3 Melius est homi-
 nem molestia affectum, vt eum conso-
 leris, adire: quàm ad domum conuiu-
 ij & poculorum, in qua susurriones ad-
 sunt, contendere. Luctuosa enim do-
 mus omnibus in scopum & finem, vt
 eò proficiantur, proposita est: om-
 nibusque mortis decretum statutum est.
 Igitur in ærumnosam domum se recipiēs
 vir iustus, * ad pœnitentiam adduce-
 tur, & mortis sermones in animum in-
 ducet.

* In domum
 sepulchri indu-
 ctus in bono
 nomine & me-
 ritis.

* Et vini.

* Cœueretur.

Quid necesse
 est homi-
 ni maiora se quære-
 re, cū ignorat quid
 conducatur sibi in vi-
 ta sua numero die-
 rum peregrinatio-
 nis suæ. & tempo-
 re quod velut um-
 bra præterit? Aut
 quis ei poterit indi-
 care, quid post eum fu-
 turum sub sole sit?

2 Melius est no-
 men bonum, quàm
 unguenta pretiosa,
 & dies mortis die-
 nativitatís.

3 Melius est ire
 ad domum luctus,
 quàm ad domum con-
 uiuij. In illa enim
 finis cunctorum ad-
 monetur hominum,
 & viuens cogitat
 quid futurum sit.

ducat suū:& * si aliquo in errore versetur, illum deserens ad Deum faciet cō

* Si sit in manu eius quicquam mali.

4 *Melior est ira risu: quia per tristitiam vultus, corrigitur animus delinquentis.*

uerfionē. 4 Vtilior est iracundia, quam mundi Dominus in hac vita in iustos excandescit, risu quo cum impijs iocatur. Nam in seueritate vultus Dei,annonæ caritas, & vindicta in orbem per uadūt, vt iustorum animus melior fiat, & oratione Dominum deprecetur, vt ad ea miseratione moueatur. 5 Sapien-

5 *Cor sapientium vbi tristitia est, & cor stultorum vbi lætitia.*

tum animus euersionem templi luget, & mœrore conficitur secum reputans exitium domus Israël. Excordes autem gaudio elati in domo * lætitiæ epulantur & bibunt, seque lautè accipiunt, neq; memoria repetūt calamitates * e-

* Ritus.

* Fratrum.

6 *Melius est à sapiēte corripi, quàm stultorū adulatio- ne decipi:*

qualium suorū. 6 Præstantior est qui in concione & domo disciplinæ cōmoratur, vt sapiētis increpationes circa legē intelligat, quàm qui ad harmoniā stultorum audiendā se confert. 7 Quid enim aliud est vox stultorum risus & iocos agentiu, quàm spinarū sub aheno ardentium quidā quasi strepitus & sonus? Et hoc certè vanitas est. 8 Vis autem sapientem fallit, quòd à sua ipsius

7 *Quia sicut spinarum ardērium sub olla, sic risus stulti. sed & hoc vanitas.*

via se reuocat, & sermone deprauato prudentiā sapiētis animi labefactat, qui à Deo homini dono datus est. 9 Melior lōgè est negotij exitus ipso principio. Nam rei vestibulo, iudicari nequit

8 *Calumnia con- turbat sapientē, & perdet robur cordis illius.*

9 *Melior est finis orationis, quàm principium.*

quis tandem exitus consequatur: at rei

optimæ euentus facillè homini perſpicitur, & ſit auſpicatus. Atq; adeò Domino is probatur magis, qui affectibus imperat, & appetitum coërcet, q̄ qui ſeclationi animi ſui domandū permiferit.

10 Quum autè te Dominus in caſtigatōne adduxerit, ne præceps animo feraris vt excandefcas, & in Dominū cōtumelioſa verba profundas. Si enim quo animo feras, dimittetur tibi: ſinverò detrectaris & exarſeris, ſic habeto furorem tanto tēpore ceruicibus ſtultorum impactū, donec eos omnino peſſundet.

* Bonum erat in mundo.

11 Quum verò iniuriam pateris ne dicas, Quī fit q̄ antiquitus res erant in tuto, & prima illa ſecula eſſent præſtantiffima, illiūſq; ætatis homines rectefactis nobis præluxerint: quo nomine omnia ad eos proſpera & ſecūda dimanarēt. Verūm longiffimè à ſapiētia, tua hæc abeſt interrogatio.

* Nō ex ſapiētia hoc interrogaſti.

12 Pulcherrima verò & bene conſentiens ſapientia legis cum patrimonio & opibus: ſed tamen homini longè melius in tranquillitate cum æqualibus ſuis, qui hoc in ſeculo boni & mali cognitōne habent, atate traducere. 13 Nam quemadmodū homo præſidio, & velut vmbra culis ſapiētię defenditur, ſic & ſub vmbra pecuniarū incolumis degit eo potiffimum tempore, quo illas adiutitiam confert. Et ſanè dignitas cog-

* Occultatur, vt infra.

10 Melior eſt patiens arrogante. Ne ſis velox ad irafcēdum: quia ira in ſimul ſtulti requieſcit.

11 Nedicas, Quid putas cauſa eſt quòd priora tempo- ra meliora fuere, quàm nunc ſunt? Stulta enim eſt huiusmodi interrogatio.

12 Vtilior eſt ſapientia cum diuitijs, & magis prodeſt videntibus ſolem.

13 Sicut enim protegit ſapientia, ſic protegit pecunia. Hoc autem plus habet eruditio, & ſapientia, quòd vitam tribuunt poſſeſſori ſuo.

14. *Conſidera opera Dei, quòd nemo poſſit corrigere quem ille deſpexerit.*

15. *In die bona fruere bonis, & malam diem præcaue. Sicut enim hanc, ſic & illam fecit Deus, vt non inueniat homo contra eum iuſtas querimonias.*

16. *Hæc quoque vidi in diebus vanitatis meæ: Iuſtus perit in iuſtitia ſua & impius multo viuic tempore in malitia ſua.*

17. *Noli eſſe iuſtus multum: neque plus ſapias, quam neceſſe eſt, ne obſupeſcas.*

tionis ſapientia & legis, ab ipſo ſepulchro ad futurum ſeculū poſſeſſori vitæ conſecit. 14. Animum ad iſce ad opera

& fortitudinē Dei, qui cæcos, gibberoſos & claudos creauit, vt per vniuerſū orbem proſeminaretur. Quis autē poterit vel ex eis vnū dirigere, niſi mundi

Dominus, qui ſic eos cōtorſit? 15. Quo die tecū feliciter egerit Dominus, rectè etiā te habe, & de omnibus bene me-

reare: & ne ærumnoſa illuceat dies, tibi proſpice & aduerte. Diē enim ſecundū

ſcelerato inuicē cōiūxit Deus, vt reprehēderētur in hoc mundo homines, &

ne in ſe ſiniſtri quidpiā hoc in ſeculo fabricetur aliquis. 16. Omnia hæc vanita-

tis meæ tempore vidi: à Domino Deo decretum eſſe in hoc mundo euen-

tum boni & mali, idque ad ſyderum, ſub quibus homines nati ſunt, ratio-

nem. Videas enim hominem iuſtū, qui in iuſtitia ſua hoc ſeculo ad mortē de-

poſcitur, cuius virtus illi ad futurā vitā ſeruatur: erit autē & ſcleratus, qui cū

flagitijs ſuis ad extremam ætatem perueniat, ei malefactorū numerus ad vē-

turum ſeculum ſeruatur, vt de illis ſummi iudicij die pœnas luat. 17. Ne in

ſententia de impio condemnando ſerenda in iudicio, ſis æquo religioſior. Sed te māſuetudo paululū moueat, ne

hominē omnino deleas. Neq; ſapientig.

hominē omnino deleas. Neq; ſapientig.

* Omni mun-
do benefac.

* Cur hoc
vias tuas vasta-
bit?

innitere tuæ ob multam improborum
qui sunt in cursu calliditatem: neque
vias eorum animo complectere,* ne te
de optimo vitæ genere deducant.

18 Ne te animi curæ cōficiant, vt pec-
ces multum: neque te à disciplina legis
Domini alienum facias, vt insanire vi-
dearis. Cur enim causam mortis animæ
afferres tuæ, & anni tui fato extremo
præcidentur, cū nondum aduenerit

moriendi tempus? 19 Bonus est qui
mundi huius profundis & intimis im-
plicatur, vt bona animo suo rependat
in mercatorum via, neque à libris legis
parte se abdicat sua. Qui enim Deum
timet, multos à noxis abducat. 20 Sa-
pientia verò Iosephi filij Iacobi, pluri-
mum ei præsidij & prudentiæ coram
fratribus suis decem iustis attulit: qui
cū in timore Domini multum pos-
sent, nihil in eos molitus est mali, quo
tempore in Ægypto essent: neq; etiam
violenter in fratrem irruerunt, qui tum
eorum animos exasperarat. 21 Nō est
tanta probitate homo in terra, qui to-
to vitæ tēpore bene egerit, aut Deum
non offenderit. Verū qui peccauerit,

* Aspicit eum.

Deus * in eum veluti oculis propēdet,
vt ad pœnitentiam adducat, neq; mo-
riatur. 22 Omnibus quæ scelerati * au-
ribus inculcant tuis, ne animum adie-
ceris, vt eis morem geras. Neq; dies ve-
niant,

* Loquuntur.

vt ad pœnitentiam adducat, neq; mo-
riatur. 22 Omnibus quæ scelerati * au-
ribus inculcant tuis, ne animum adie-
ceris, vt eis morem geras. Neq; dies ve-
niant,

18 Ne impiè agas
multum: & noli
esse stultus, ne mo-
riaris in tempore
non tuo.

19 Bonū est te su-
stentare iustū, sed
& ab illo ne sub-
trahas manū tuā,
quia qui timet Deū
nihil negligit.

20 Sapiaentia con-
fortauit sapiētem,
super decem Prin-
cipes ciuitatis.

21 Non est enim
homo iustus in ter-
ra, qui faciat bonū,
& non peccet.

22 Sed & cunctis
sermonibus, qui di-
cuntur, ne accōmo-
des cor tuum: ne for-
te audias seruū tuū
maledicentem tibi.

niant,

niant, quibus seruum tuum maledictis te appetentem, æquis auribus feras: quum * iam nõ poteris te ab eius manibus explicare: totus tamen incumbe, vt iustum iudiciũ feras quum dira imprecabitur, qui tibi æqualis non est.

* Non est tibi virtus.

23 Scie enim conscientia tua, quia et tu crebrò maledixisti alijs.

24 Cuncta tentavi in sapientia. Dixi, Sapiens efficiar: & ipsa longius recessit à me,

25 Multò magis quàm erat: & alta profunditas, quis inueniet eam?

26 Lustravi vniuersa animo meo, vt scirem, & considerare, & quererem sapientiam, & ratione, & vt cognoscerẽ impietatem stulti, & errorem imprudentium:

27 Et inueni amariorem morte mulierem, quæ laqueus venatorum est, & sagena cor eius. Vincula sunt manus illius. qui placet Deo, effugiet il-

23 Satis enim * tibi testis est animus, quòd * hoc in genere maledicentiæ, fueris aliquãdo in alios licentior. 24 Quæ dixi ego, horum sapientia mea periculum feci, & hæc sum locutus, iudicatamq; habui sapientiam omnem: & tandem tamen à me longissimè absuit.

* Nouit cor.

* Tu alijs maledixeris.

25 Et sanè dudum homines fugit eorum quæ à diebus seculi fuerunt cognitio, secretum absconditumq; est moriendi tempus. Atq; adeò quis est tam sapientia præditus, qui secretum aduentus regis Messiaë diem possit peruestigando inuenire? 26 Cõuersus sum verò vt animo ipse perpenderem, cognoscerem, probarem & sciscitarem sapientiam, & rationem mercedis quæ iustos pro operibus manet, & scelerum quæ patrarunt impij supplicia intelligerem: item & industriam quæ in rebus gerendis & regni administratione versatur.

27 Tandem autem offendi ego rem vel ipso mortis die asperiores homini, mulierẽ quæ marito suo tot molestias struit, cuius animo venabula & offendicula impacta sunt: eiusq; manus colli-

gatae, ne illas ad mariti obsequium transferat. Qui ergo coram Domino iustus est, eam omnino à se per libellū repudij dimittet, seq; ab ea explicabit. qui autem in oculis Dei sceleratus est, in illius manum cōueniet, eiusq; adulterijs irretietur. 28 Ad hoc autē quod inueni, attende quæso (ait Ecclesiastes dictus Salomo Rex Israël) me ipsum ad singulos quosq; planetas retuli, vt hominum rationem inirem, qualis tandem erit eorum finis. 29 Est verò & aliud cui animum dedidi, sed nihil promoui, neque enim à diebus Adami primi iuueniri potuit homo perfectus & probus, sine aliqua peccati labe, vsq; ad tempora quibus in lucem venit Abrahā iustus, qui solus fidelis & probus inter mille Reges qui ad ædificandum Babylonis propugnaculum conuenerant, inuentus est: foeminam autē ex tot Regum vxoribus iustam, inueni nullam. 30 Verumtamen vide quid iuueuerim. Creauit enim Dominus Adamum illum primum, fortitudine & iustitia præstantem, sed Serpens & Heua eum fefellerūt, vt fructu arboris vesceretur: quem edētes in sapientes euaderent, & habentes notitiam boni & mali: ex quo effectū est, vt in se & posteros occasionē mortis asciscerent. Et hunc solū in perquirendis quæstioni-

bus

lam. qui autem peccator est, capitur ab illa.

28 Ecce hoc inueni, dixit Ecclesiastes, vnum & alterū, vt inuenire rationem,

29 Quam adhuc querit anima mea, & non inueni. Virum de mille vnum reperi, mulierē ex omnibus nō inueni.

30 Solummodo hoc inueni, quod fecerit Deus hominem rectū: & ipse se infertis miscuerit quæstionibus.

bus illis fructū sunt consecuti, vt mor-
tem in omnes terræ incolas inueherēt.

CAP. VIII.

CAP. VIII.

QUIS talis
vt sapiēs
est? & quis cogno-
uit solutionē verbi?
Sapientia hominis
lucet in vultu eius,
& potētissimus fa-
ciem illius commu-
tabit.

VIS verò tanta ef-
fertur sapientia, vt
aduersus prudentiam
Domini possit con-
sistere, & in Prophe-
tarum sermonibus germanam inter-
pretationem cognoscere? Sapientia ta-
men hominis inter iustos & æquales
suos illius vultum perlustrat: impu-
dens verò omnino optimū iter in ma-
lum peruertit. 2 Accuratè autem in
præceptis Domini os tuum obserua, vt
ea ne transilias quæ tibi mandata sunt.
In iureiurando quod Deo præstite-
ris, sis perspectus, vt nunquam frustra
nomē Dei iures. 3 Quūmq; Domini ira
exarserit, ne modum orandi facias, tēq;
ad eum citissimè confer, illum depre-
care supplex, & ab eo contende plac-
abilitatem & clemētiam, ne luctuosum
quidpiā eueniat. Ipse enim totius mun-
di Dominus, omnia secundum animi
sentētiam facere potest. 4 Quum au-
ditum fuerit decretū Regis, qui in vni-
uersum orbem principatū obtinet, ce-
leritate incredibili perficitur. Ecquis
verò erit qui intercessionē ferat, & di-
cāt, Quare ita statuisti? Qui mādata

1 Ego os Regis ob-
seruo, & præcepta
iuramenti Dei.

2 Nefestines rece-
dere à facie eius,
neque permaneas in
opere malo: quia om-
ne quod voluerit
faciet.

3 Et sermo illius
potestate plenus
est: nec dicere ei
quisquam potest,
Quare ita facis?

4 Qui custodit
præceptum, nō ex-
perietur quicquam
mali. Tempus &
responsionē cor sa-
pientis intelligit.

Domini obseruat & colit, nihil mali futuro seculo experturus est. Atque adeò supplicationis tempus, iudicium & veritas, in sapientum animis probè sunt perspecta. 6 Nam cuiuscunque rei vicissitudo bona est, & mala: & sanè iusta sententia vniuersus orbis iudicabitur, quo tempore à Domino statuta

* Propter peccata hominũ facientium mala que sunt multa super eos.

est futura toto orbe vindicta, * propter varia hominum ex malefactis mirè sibi placètium, peccata. 7 Neque tamè quispiam vnquã scire potuit, quis eum exitus consequatur. Quũ enim ita Domino visum fuerit, vt illũ ad supplicium deposcat, quis eum certiozem faciet?

8 Nullus in vitalem spiritum id imperium obtinet, vt actiones viuentis animæ prohibere possit, quò minus è corporis vinculis exeat: quis enim eam dominationem habet, vt ipso die mortis amicum liberare queat? Neque certè impedimenta militaria quicquam opis ad id duellum conferunt, nec summi iudicij die dominum iniquitas sua seruare incolumen poterit. 9 Quæ in hoc seculo sunt, omnia probè peruidi, animũque ad cognitionem eorum quæ toto orbe fiũt appuli, quo tẽpore id agit homo vt alteri * periculũ creet.

* Malefaciat.

10 Et verè inspexi sceleratos, qui sepulchris sunt conditi, & viuis è loco sanctissimo * in quo iusti sedes suas habent.

* E medio habitaculum ciuitates.

6 *Omni enim negotio tẽpus est, & oportunitas: & multa hominis afflictio:*

7 *Quia ignorat præterita, & futura nullo scire potest nuntio.*

8 *Non est in hominis potestate prohibere spiritum, nec habet potestatem in die mortis, nec finitur quiescere ingrudente bello, neque saluabit impietas impium.*

9 *Omnia hæc consideravi, & dedi cor meũ in cunctis operibus, quæ fiunt sub sole. Interdum dominatur homo homini in malum suum.*

10 *Vidi impios sepultos, qui etiã cum adhuc viuerent, in loco sancto erant, & laudabantur in ciuitate quasi iustorum operum. sed hoc vanitas est.*

11 Etenim quia nō profertur citō contra malos sentētia, absque timore vllō filij hominum perperant mala.

12 Attamen peccator ex eo quōd cēries facit malum, & per patientiam sustentatur, ego cognoui quod erit bonū timentibus Deū, qui verentur faciem eius.

13 Non sit bonum impio, nec prolongentur dies eius, sed quasi vmbra trāseant, qui non timēt faciem Domini.

14 Et est alia vanitas, quæ sit super terram. Sunt iusti, quibus mala proueniunt, quasi opera egerint impiorum: & sunt impij, qui ita securi sunt, quasi iustorum facta habeant. sed & hoc vanissimum iudico.

bent crepti, excesseruntque vt igne & Gehenna conflagrarent: hodie certè ex albo ciuium planè deleti sunt: & quemadmodum cæteris fecerunt, ita quoque in eos seuerè* constituitur. Et * Fit.

hoc vanitas est. 11 Quia verò in vindicandis eorum sceleribus, nō ita subita de illis pœna repetitur, facilè eorum animus in hoc orbe * ad nefarios conatus adducitur. 12 Cū autem * Impletur ad faciendum malum.

sceleratus vel annis centum malè agat, ei tamen à Domino ad pœnitentiam laxior prorogatur dies: animo certo prophetiæ mihi renuntiatum est, planèque compertum habeo, quòd bellissimè cum his agetur qui Deum verentur & timent, seq; omnino ad voluntatem eius conferunt. 13 Flagitiosis verò non bene eueniet, nec futuro seculo diuturnitas erit: sed hac vita eorum præcidentur dies, erumpentq; , & mutabuntur velut vmbra, quòd Deū cum timore non coluerint. 14 Est &

vanitas quæ pridem vt * omnibus terræ partibus eueniret, constituta est: iusti scilicet, quibus perinde atque si se (sicut impijs vsuuenire solet) omnibus sceleribus polluisent, pessimè euenit. Sunt verò & impij quibuscum ita agitur, atq; si iustorum more bene agerēt. Sed tamen in spiritu prophetiæ considerauī, quæ optimis viris hīc contin-

* Super faciem terræ.

gunt infortunia, nequaquam ab eorum sceleribus dimanare, sed vt leuiffimæ culpæ nomine multentur: quæ res illis in perfectam mercedem futura vita ascribatur. Quæ autem impijs hoc mundo ex animo accidunt, non à iustitia illorū proficisci, sed vt in pensum paucorum meritorum quæ fecerunt, reputentur. Quia enim hac vita præmium receperūt sibi, altero seculo expectatione partis suæ omnino decidēt. Dixi tamen & hoc vanitatem esse.

15 Et profectò probata mihi est lætitia in lege: nec aliud est homini bonū in hac vita, præterquā comedere & bibere, & in labore & parte, quæ homini à summo Deo data est, animum oblectare, & à furto & violentia manus cōtinere: hoc enim * ei tranquillitatē aliquādo conciliabit, vt tandē eorum laborum, in quibus cum quiete omni æuo suo, quod ei à Deo fuerat assignatū, laborauit, dignam mercedem ferat.

16 Quūmq; me ipsum refero ad notitiam sapiētiae legis, & ad ea penitus videnda quæ in terra fiunt, eādem experior sapiētē qui se studio legis & disquisitioni inueniendæ sapiētiae addicit, nihil nisi molestiam consequi. neque enim interdiu quiescit ille, neque noctu somnum capit. 17 Me quoque conuerti ad opus magnificentiae Dei,

quoni

* Eum associabit in pace illo seculo.

15 Laudauit igitur lætitiā, quod non esset homini bonum sub sole, nisi quod comederet & biberet, atque gauderet: & hoc solum secum auferret de labore suo omnibus diebus vite suæ, quos dedit ei Deus sub sole.

16 Et apposui cor meum vt scirem sapientiam, & intellexerem distentionem, quæ versatur in terra. Est homo, qui diebus & noctibus somnum nō capit oculis.

17 Et intellexi quod omnium operum Dei nullā posset homo inuenire rationem eorū quæ

funt sub sole, & quanto plus labora-
uerit ad quærendū, tantò minus inue-
niet: etiam si dixe-
rit sapiens se nosse,
non poterit repe-
rire.

quoniam metuendus ille est: neque
homini datum est, opera fortitudinis
Domini, quæ toto orbe sunt, sequen-
do assequi. Quò enim erit ad ea per-
uestiganda quæ post longè futura sunt
vigilantior, * hòc procedet minus.

* Non inue-
niet.

Nam si sapiens decretum habeat
quæ sub dierum exitum futura sunt
disquirere, nunquam inuenturus est.

CAP. IX.

CAP.

IX.

OMNIA
hæc tracta-
ui in corde meo, vt
curiose intelligerẽ.
Sunt iusti, atque sa-
pientes, & opera
eorū in manu Dei.
Et tamen nescit ho-
mo vtrum amore,
an odio dignus sit:

INTER cætera au-
tem animum induxi
vt sciscitarem, num iu-
sti & sapientes homi-
nes, & qui se eis in
disciplina legis instituendos permise-
runt, in manu Domini sunt (à quo pri-
dem in vniuersum orbem statutum
est, quid cuiusque diebus euenturum
sit) imò & amicitiam, qua adamarunt
& similitatem, qua in alium exarserūt.

* Quis autem Propheta hominū eue-
nta præscire poterit, quæ de illis syderū
necessitate iamdudum statuta sunt?

* Nullus est
homo Prophe-
ta.

2 Omnia à syderibus pendent, & à Do-
mino scitū est quod omnibus aliquādo
est futurū: idemq; euentus est probo &
improbo: ijs qui se paulū à via dimo-
uent iustitiāq; animo cōplectūtur, &
ijs qui se vitijs inquinant: consecranti-
bus opes suas in sacrificium, & ijs qui
tanquàm impij nihil agūt tale: periuro

F ij

2 Sed omnia in fu-
turum seruātur in-
certa, eò quòd vni-
uersa a quæ eueniūt
iusto & impio: bo-
no & malo: mun-
do & immundo:
immolanti victi-
mas, & sacrificia
contemnenti. sicut
bonus, sic & pecca-
tor: vt periurus,
ita & ille qui ve-
rum deiecit.

homini, & ei qui in iureiurando perquam timidus est. 3 Et hoc est sanè factum toti orbi infaustissimum, quod in mūdo accidit, quòd omnibus terrā inhabitātibus idem sit euentus. Vnde fit vt hominū animi, toto vitę spatio, turpitudine & prophano quodā cōpleantur. Sed post finem illis ea seruantur, vt aliquādo cum mortuis hoc nomine iudicentur. 4 Qui autem se omnibus legis verbis componit, vt futuri seculi sibi vitam paret, habet sanè quod speret. Canis enim viuus leone mortuo præstantior est. 5 Sapientes autem probè norunt, quòd si offenderint, futuro seculo tanquam mortui habebuntur. Sibi itaque diligenter præcauent ne delinquant: & si peccauerint, vt penitentia se dedant. Improbi verò quia dum viuerent, nihil boni aut præclari egerunt, nihil etiam boni futuro seculo penitus norunt: vnde nec illis post fati diem merces aliqua in spe posita est, & è iustorum cœtu illorum antiquatur memoria. Accedit quòd post mortem nullo in numero sunt. 6 Nā & horū amor, odium & inuidia dudū è seculo euauerunt: nec illis aliqua cū iustis futura vita, boni societas est: neque eis ex omnibus quę sub sole facta sunt quicquam cōmodi relinquitur. 7 Dicit igitur Salomō spiritu prophet

3 Hoc est pessimum inter omnia quę sub sole fiunt, quia eadem cunctis eueniunt. vnde & corda filiorum hominum implentur malitia, & cōtempntu in vita sua, & post hæc ad inferos deducuntur.

4 Nemo est qui semper viuat: & qui huius rei habeat fiduciam: melior est canis viuus leone mortuo.

5 Viuentes enim sciunt se esse mortuos, mortui verò nihil nouerunt amplius, nec habēt vltra mercedem: quia obliuioni tradita est memoria eorū.

6 Amor quoque, & odium, & inuidia simul perierūt, nec habent partem in hoc seculo, & in opere quod sub sole geritur.

7 Vade ergo, &

*comede in letitia
paucum tuum, & bi-
be cum gaudio vi-
num tuū: quia Deo
placent opera tua.*

8 *Omni tempore
sint vestimēta tua
candida, & oleum
de capite tuo non
deficiat.*

9 *Perfruere vita
cum vxore quam
diligis cunctis die-
bus vitæ instabili-
tatis tuæ, qui dati
sunt tibi sub sole,
omni tempore vani-
tatis tuæ. Hæc est
enim pars in vita,
& in labore tuo,
quo laboras sub
sole.*

10 *Quodcumque fa-
cere potest manus
tua, instāter opera
re: quia nec opus,
nec ratio, nec sapiē-
tia, nec sciētia erūt
apud inferos, quō-
tu properas.*

11 *Verti me ad a-
liud, & vidi sub*

phetiæ à Domino illustratus. Omni-
bus iustis, & singulis aliquando dictu-
rus est Dominus, Age, iā in gaudio ci-
bum hūc gusta, qui tibi in etum statu-
tus est: hūc enim piē egenis & famē pa-
tientibus contulisti: & iam alacrior bi-
be id vinū quod tibi in amœnitatis hor-
to reconditum est in mercedem illius
meri quod pauperibus & siti confectis
fudisti. Dudum enim Domino pientis-
simum opus tuū probatū est. 8 Omni
tempore sint vestes tuæ candidæ, & pu-
rē ab omni peccati labe: & optimū no-
men, primario oleo non absimile, com-
para, vt felicissima auspicia in caput
tuū redundant, neq; te bona deficiāt.
9 Ætatem verò feliciter transige cum
vxore tua, quam tota vanitatis tuæ
vitæ à Deo optimo maximo sub sydere
tibi donata, mirificè deamasti. Hæc e-
nim portio vitæ & laboris, in quo an-
xiè hoc seculo versatus es. 10 Quibus-
cunq; rebus poteris, iustitiam & pieta-
tem cum pauperibus & egenis colere,
ne sis remissior. Post mortē enim nō est
hominis opus, ratio, scientia & sapien-
tia in ipso sepulchro quò pergis, nec a-
liquid præsidij præterquàm in solis be-
nefactis & iustitia colloces. 11 Inquit
Salomon Rex, Quum primū sedī in
orchestra regni mei, animo perpēdi &
cognoui nullos esse in orbe tāta cele-

* Ut aquilæ
sint celeres.

ritate, * etiam si cum aquilis in hoc genere sint conferendi, qui ita cursu anteuertant, vt à mortis acie se liberare queant: neque esse hominum multa fortitudine, aut in prælijs ineūdis dexterritate, vincere in bello: nec esse eorum qui mirifica sapientia præditi sunt, vt se famis tempore cibo expleant: aut eorum qui in rerum cognitione apprimè sunt cordati in summas opes prouehi: nec intellectū ipsum aliquid conferre doctis, vt Regem ad beneuolentiā & miserationem adducant. Stata enim dies est, & euentus idem in syderibus omnibus accidit. 12 Neque verò homini suum tempus notū est, siue felix sit, siue inauspicatum, quod in hoc seculo illi euenturum est. Quemadmodū enim hamo capiuntur pisces, & decipula aues concluduntur, nō aliter sanè concludunt homines eo die, qui vt illis vel puncto tēporis accidat à Domino iam ab antiquo paratus est. 13 Et hanc quoque sapientiam vidi in hoc mūdo, quam semper mecū ipse magnā iudicauī. 14 Corpus hominis exiguæ ciuitati simile, cuius oppidani paruis admodū præsidijs sunt instructi: * cū sibi leuium admodum meritorum consciū esset, aduersus illud mouit praua cogitatio, Regi magno & forti non absimilis, vt id oppugnaret, eiusque animum

sole, nec velocium esse cursum, nec fortium bellum, nec sapientium pacem, nec doctorum diuitias, nec artificum gratiam, sed tempus casūque in omnibus.

12 Nescit homo finem suū, sed sicut pisces capiuntur hamo, & aues laqueo comprehenduntur: sic capiuntur homines in tempore malo, cū eis extemplo superuenerit.

13 Hanc quoque sub sole vidi sapientiam, & probaui maximam:

14 Ciuitas parua, & pauci in ea viri. venit contra eā Rex magnus, & vallauit eam, extruxitque munitiones per gyrum, & perfecta est obsidio.

* Sicut leuia
sunt merita in
corde homi-
nis.

ad defectionem sollicitaret, & in errorem adduceret: edificauitque editum locum ut ibi consistens, id quod vellet impelleret, & à via coram Domino recta reuocaret: ut tandem infinitis Gehennæ laqueis captiuum duceret, & septies, peccatorum nomine, flamma consumeret.

15 Inuētusque est in ea vir pauper & sapiens, & liberavit urbem per sapientiam suam, & nullus deinceps recordatus est hominis illius pauperis.

15 Verum in medio corpore optima quedam & ea sanè debilis, sed plena sapientia cogitatio inuenta est quæ obsidionem alterius mouit, sibiq; eam viribus sapientia subegit: & à iudicio Gehennæ, fortitudine & prudentia corpus liberavit: eodem sanè modo atq; si vir strenuus fortiter se in bello gerens, animi magnitudine ciues à metu obsidionis eriperet. Postea verò oblitus homo optimæ illius cogitationis, quæ se à periculo liberarat, secum ita loquitur, Iustus sum ego, sicut etiam nec illius oppidi incolæ virum illum pauperem meminerunt, qui eorum salutem seruauit.

16 Et dicebam ego meliorem esse sapientiam fortitudine, quomodo ergo sapientia pauperis contempta est, & verba eius non sunt audita?

16 Dixi etiam ego, Iustorum prudentia, fortitudine & viribus improborum longè præstantior est. Illorum enim sapientia & meritum se & suos liberat. Scelerati autem robur, cuius animus tanta fortitudinis suæ fiducia effertur, ut ad poenitentiam non redeat, eum perdit solum. Iusti autem & mansueti probitas à sceleratis planè contemnitur, & quo tempore ab eo malefactorum

nomine arguuntur, eiusmodi reprehensionis dicto minimè se audientes præbent. 17 Supplicatoriæ sapientum preces in taciturnitate factæ, Domino mundi longè acceptiores sunt, clamore improbi in stultos dominantis, * cui vel clamanti locus non relinquatur.

* Qui clamans non auditur.

18 Melior est sagacis sapientia die calamitatis, instrumentis militaribus vel ipso dimicationis tempore: & sceleratus vnus in generatione, sæpe summum bonum ex orbe dimouet.

17 Verba sapientium audiuntur in silentio, plus quàm clamor principis inter stultos.

18 Melior est sapientia, quàm arma bellica: & qui in vno peccauerit, multa bona perdet.

C A P. X.

C A P. X.

P R Æ S S I M A cogitatio in foribus cordis habitans, similitudine cum musca conuenit, interitumque

affert mundo, & in id tempus conijcit hominem quo peccet: omninoque delet nomen bonum, iam olim comparatum oleo pretioso & mirificè fragranti. Quantum autem sapientium prudentiæ & diuitum opibus præstat is, cuius mediocris est & leuis stultitia?

2 Prudentum animus in acquirenda lege versatur totus, quæ Dei dextera data est. Stultorum autem animus ad comparandas diuitias, argentum & aurum propendet. 3 Quum autem se stultus in viam sinuosam cõiecerit, facile

M V S C A E morientes perdunt suauitatem vnguenti: pretiosior est auro sapientia: paruaque gloria, ad tempus stultitia.

2 Cor sapientis in dextera eius, & cor stulti in sinistra illius.

3 Sed & in via stultus ambulans,

cilè

cum ipse insipiens
sit, omnes stultos
estimant.

4 Si spiritus pote-
statem habentis a-
scenderit super te,
locum tuum ne di-
miseris: quia cura-
tio faciet cessare
peccata maxima.

5 Est & malum
quod vidi sub sole,
quasi per errorem
egrediens à facie
principis:

6 Positum stultum
in dignitate subli-
mi, et diuites sede-
re deorsum.

7 Vidi seruos in
equis, & principes
ambulantes super
terram, quasi ser-
uos.

8 Qui fodit fo-

culè à sapientia cor eius alienum est,
& ea gerit, quæ factu haud sanè re-
cta sunt: vt omnis stultum eum ef-
se faciliè prædicet. 4 Si spiritus pra-
uæ cogitationis dominatur tibi, id ten-
tans maximè, vt in te impetum fa-
ciat, ne de optima ea statione in qua
stare consuesti, decedas. Verba enim
legis in medicinam hoc mundo facta
sunt, vt à Domino summa peccata di-
mitterentur, & obliuione contererentur.
5 Est & malum quod hoc in orbe
in luce omnium est: quanta incom-
moda in orbem inuehunt calumnio-
sa verba, quæ aperta, & à principe in
quempiam dimanant. 6 Constituit
Dominus improbum & stultum Idu-
mæum sydere quidem suo exterum, &
felicitate à summo cælo fruentem, for-
tissimisque & summis copijs: popu-
lum verò Israël in illius ditione ca-
ptiuum: & qui in eo opibus præsta-
bant, propter multitudinem peccato-
rum pauperes effectos, & in summa
humilitate inter populos habitantes.

7 Ait igitur Salomon spiritu prophe-
tiæ, Vidi populos, qui olim principatu
filiorum Israël tenebantur potentio-
res factos, & ducum more in equis
expeditos: Israëlitas autem & qui illis
imperabant, quasi mancipia, pedites
ire. 8 Respondens autem * summa

* Summa:
ius. siue rigor.

Dei iustitia, sic loquitur, Priores illi hoc omne asciuerunt sibi, non aliter atque is qui in biuio cuniculum, & fossam egit, in illam autem necessitate offendit: & populus qui Dei mandata translijt, superata & traiecta mundi maceria, in manus scelerati Regis incidet, qui eum serpentis more dentibus petet. 9 Inquit verò Rex & Propheta Salomon, Compertum habeo Manassem Iezekia filium eò scelerum deductum iri, vt simulachra & lapides adoret: qua re in manus Regis Assyriorum veniet, qui eum domabit frænis: quia vel ab ipsis radicibus sermones legis in tabulis lapideis excisos euulserat: cuius sceleris nomine poenas certè daturus est. Rab-facas quoque illius frater futurus est vt ligneas imagines adoret, & de verbis legis, quæ in arca ex lignis Setim fabricata, donata & descripta erant, decedat: cuius gratia per manus Angeli Domini igne cremabitur. 10 Quo die in peccata prolapsus est populus Israël, indurarunt etiam, & veluti ferrum riguerunt celi ne aquam pluuiam demitterent: neque tamen generatio illa Dominum deprecata est: quo factum est vt vniuersus orbis fame frangeretur. Verùm vbi primùm seiplos receperunt, & conuentus habuerunt

suos

ueam, incidet in eam: & qui dissipat sepe, mordebit eum coluber.

9 Qui transfert lapides, affligetur in eis: & qui scindit ligna, vulnerabitur ab eis.

10 Si retusum fuerit ferrum, & hoc non vt prius, sed hebetatū fuerit, multo labore exacuetur, & post industriam sequetur sapientia.

suos, & affectibus imperare cœperunt, principesque ad postulandam à domino beneuolentiam præfecerunt, illis cælum, propter dignitatem & decorum sapientiæ illorum, omnia ex animi voto tribuit. 11 Quum propter peccata Israëlitarum, quòd * in otio se * In silentio, ad studium legis non conferrent, perniciosi serpentes immissi sunt, qui eos morsu peterent, & damnum orbi afferrent, quænam tandem utilitas delatori esse potuit, qui etiam tertium mendax, Gehennæ flammis tandem sit comburendus. 12 Sapientis hominis verba, qui quo tempore vindicta orbi impendet, inuenitur in generatione, si orat, auertit sanè supplicium & Dominum ad miserationem adducit. Labia autem insipientis hominis increpationem iuuehunt, atque ad eò vniuerso orbi interitum. 13 Initiū orationis illius stultitia, & * peroratio * Finis verborum oris sui motio praua. prauis motibus scatet. 14 Stultus in inani verborum strepitu, quibus nihil opus erat, totus est: neque scire quicquam potest, quid illius diebus, & quid sub eius exitum euenturum est. Quis enim ei renuntiaturus est? 15 Labor quo in stultitia sua excruciat, stolidus, tantopere illum conficit & fatigat, vt non sit edoctus planè ad eam ciuitatem re-

11 Si mordeat serpens in silentio, nihil eominus habet, qui occultè detrahit.

12 Verba oris sapientis gratia: & labia insipientis præcipitabunt eum.

13 Initium verborum eius stultitia, & nouissimum oris illius error pessimus.

14 Stultus verba multiplicat: ignorat homo quid ante se fuerit: & quid post se futurum sit, quis ei poterit indicare?

15 Labor stultorum affligit eos, qui nesciunt in vrbem pergere.

ceptum habere in qua sapientes habitant, à quibus doctrinam sciscitetur.

16 Væ tibi terra Israël, quo die in te regnaturus est Ierabaam impius, matutinis oblationibus modum positurus,

& quum principes tui, antequàm auroram perpetuis sacrificijs consecrarent, conuiujs retinentur.

17 Bene verò tibi erit ô Israël, quum tibi Hezekias filius Ahaz, è domo Dauid Regis Israël originem ducens,

imperaturus est: qui in lege fortis & strenuus, reliqua mandatorum Dei persoluet.

Principes verò tui postquàm oblationis perpetuæ munus bellè obierint, hora quarta conuiuantur, vt se à labore recolligant,

quem in excellentia legis impenderunt, non autem in remissione &

oculorum cæcitate. 18 * In studio legis & mandatorum vir animo fractus liberis orbatur suis.

Fœmina autem, si negligentius præcepta quæ ei imperata sunt, vt à menstruis polluti sanguinis caueret, nõ seruarit, summo animi mœrore domi afficietur.

19 * Hilaris panem faciunt iusti, ad educandos pauperes & fame confectos: vinum quoque quod sitientibus miscent, illis delectationem futuro seculo afferet.

Pretium etiam redemptionis * testimonium iustitiæ futuro seculo

lo

16 Væ tibi terra, cuius Rex puer est, & cuius principes manè comedunt.

17 Beata terra, cuius Rex nobilis est, & cuius principes vescuntur in tempore suo ad reficiendum, & non ad luxuriam.

18 In pigritijs humiliabitur contignatio, & in infirmitate manuum perstillabit domus.

19 In risu faciunt panem, & vinum vt epulentur bibentes: & pecuniæ obediunt omnia.

* Ex remissione studij legis & mandatorum liberis, &c.

* In risu.

* Captiuorum, supple.

20 *In cogitatione tua Regi ne detrahas, & in secreto cubiculi tui non maledixeris diuiti: quia & aures cali portabunt vocem tuam: & qui habent pennas, annuntiabunt sententiam.*

lo pro eis in luce omnium reddet.

20 Tu autem ne tacitus apud te in intimis & abditis cordis, Regi prauè impreceris: neque in penetrali thalami tui, sapienti maledixeris. Raziel Raziel. Angelus, omni die super montem Herib clamat, & in vniuersum orbem vox eius peruagatur. Elias quoque sacerdos magnus, velut aquila summis alis prædita volans, aërem & cælos perlustrat, & quæ occultè facta sunt, omnibus terram inhabitantibus defert, & renuntiat. Elias.

CAP. XI.

CAP. XI.

1 **M**ITTE partem tuam super transeuntes aquas: quia post tempus multa inuenies illum.

ROTENDE partem dimensi tui pauperibus, qui manè in uecti oram maris legunt: multo enim

2 Da partes septem, nec non octo: quia ignoras quid futurum sit mali super terram.

post tempore, futuro seculo mercedem inuenies. 2 Optimam partem feminis confer mense Tisri in agrum tuum, neque tamen & mense Kisleu à seminando auoceris. Neque enim tibi exploratum esse potest ipsi terræ imminens malum, prima an secunda sementis superatura sit. 3 Si imbribus nubes compleantur, eos propter iustorum merita in terram spargunt & effundunt. Quòd si illo uero iustitia deficiat, in mare aut so-

3 Si repleta fuerint nubes, imbrem super terram effundent. Si ceciderit lignum ad Austrum, aut ad Aquilonem,

litudinem emittunt, ne ab eis homines compendium ferant. Atque vbi à Domino cōstitutum est vt Regem & admissionales illius, imperio abroget: aut ab eodem decreta est futura vbertas aut fames, siue in Austro, siue in Septentrione, aut alio quouis loco qui ei rei dictus est, id consilium * exequetur Dominus, & eueniet. 4 Qui obseruat diuinos & ariolos vix temere hac vita res præclaras aget: & qui à syderibus sensum aucupatur, non augebit mercedem. Augures enim vento perquam sanè similes sunt, qui hominis palma concludi non potest: at planetę nubibus cæli cōparantur, quæ semper eunt, neque vnquam redeunt. 5 Sicut non potest tibi omnino esse perspectū qua tandem via, anima spirabilis & vitæ capax in corpus infantis infunditur, & in foetū qui visceribus vtero gerentis matris * continetur: & ignoras planè, donec in lucem edatur, masculusne sit an fœmina: sic nec iudicare potes opera Domini, quæ omnia summa prudentia perfecit. 6 Ineunte ætate tua vxorē duc, vt liberos suscipias: sic enim te natu grandiore illa velut pars tui, finem pariendi non faciet. neque tibi tamen cognitum esse poterit, vnūne ex eis ad bonum sit electus, sitne hic vel alter, duō-

in quocunque loco ceciderit, ibi erit.

* Mittetur & eu eniet.

4 Qui obseruat ventum, non seminatur: & qui cōsyderat nubes, nūquam meret.

* Habitat.

5 Quomodo ignoras qua sit via spiritus, qua ratione compingantur ossa in ventre prægnantis: sic nescis opera Dei, qui fabricator est omnium.

6 Mane semina semen tuam, & vespere ne cesser manus tua: quia nescis quid magis oriatur, hoc aut illud: & si virumque simul, melius erit.

7 Dulce lumen,
& delectabile est
oculis videre so-
lem.

8 Si annis multis vi-
xerit homo, & in
his omnibus latus
fuerit, meminisse
debet tenebrosi tem-
poris, & dierum
multorum: qui quã
venerint, vanitatis
arguentur prate-
rita.

9 Latere ergo iuue-
nis in adolescentia
tua, & in bono sit
cor tuum in diebus
iuuentutis tuæ, &
ambula in vijs cor-
dis tui, & in intui-
tu oculorum tuo-
rum, & scito quod
pro omnibus his ad-
ducat te Deus in iu-
dicium.

10 Aufer iram à
corde tuo, & amo-
ue malitiam à car-
ne tua. Adolescen-
tia enim, & volu-
ptas vana sunt.

ue etiã simul recti futuri sint 7. Et sua-
uis est lux legis & aptissima certè, quæ
oculis caligantibus lumen afferat, vt
aliquando dignitatem vultus Domi-
ni tueantur, qui diuino quodam
splendore iustorum faciem est illustra-
turus, vt pulchritudine cum sole
comparari queant. 8 Si igitur mul-
tùm diùque vixerit homo, hoc illum
debet maximè, vt se gaudio expleat,
& ad legem Domini studium suum
conferat, repetâtque memoria obscu-
rum illum mortis diem, ne in pecca-
ta prolabatur. Multi enim sunt dies
quibus mortuus à Domino senten-
tiam passurus, in sepulchro iacet.

Suscipiat ergo viuens lubenti a-
nimo, si quod forsan ei vanitatum
quas commisit, supplicium acci-
dat. 9 Latere adolescens tempore
iuuentutis tuæ, & in ephebis tuis
sishilarior, & in mansuetudine ingre-
dere semitas animo acceptas tuo: &
sis cautior in obiectis oculi tui, neque
in malum aduerte. Tibi enim com-
pertum esse potest in omnibus his
Dominum tecum iudicio certatu-
rum. 10 Aufer indignationem à cor-
de tuo, neque mali occasionem in cor-
pus tuum induxeris. Iuuentus enim
& nigri capillitij tempus, inanitas.

I **T** in mentem reduc
Creatorem tuum, vt
illi honorem imper-
tias tenera atate,
priusquam te ante-
uertat dies pessimi, & tibi quasi obre-
pant anni quibus dicas, iam in illis
nullam voluptatem capio. 2 Et an-
tequam splendor gloriæ vultus tui,
qui soli similis est, immutetur: & ocu-
lorum tuorum lumen caliget, gena-
rum decor obscuretur, oculorum pa-
pillæ similes sanè stellis, obuoluantur,
& supercilia pluant lachrymas, nu-
bium instar post imbres. 3 Quum
genua tua mouebuntur, & concu-
tientur lacerti, & dentes oris tui he-
betiores fient, & ad cibum manden-
dum infirmi, & oculi per capitis tui
fenestras intuentes, obscurabuntur.

4 Pedes verò tui, ne foras egredia-
ris, vincientur, ciborumque delectum
negabunt tibi: & ad concentum auis,
quasi latronum de nocte grassantium,
à somno excitaberis, deficientque te
labia tua, ne carmen decantes. 5 Ve-
rùm & eorum quæ iam ab antiquo
facta sunt, caue ne recorderis: &
quum ingressus fueris semitas tuas, le-
uissimus cumulus, edito propugnacu-
lo

I **M** **E** **M** **E** **N**
to Creato-
ris tui in diebus iu-
uentutis tuæ, ante-
quam veniat tem-
pus afflictionis tuæ
et appropinquet an-
ni, de quibus dicas,
Non mihi placent.
2 Antequam re-
nebrescat sol, &
lumen, & stellæ,
& luna, & reuer-
tantur nubes post
pluuiam:

3 Quando commo-
uebuntur custodes
domus, & nutabunt
viri fortissimi, &
otiosa erunt molen-
tes in minuto nume-
ro, & tenebrescet
videntes per fora-
mina.

4 Et claudent o-
stia in platea, in
humilitate vocis
molentis, & con-
surgent ad vocem
volucris, & obsur-
descend omnes filia
carminis.

5 Excelsa quoque
timebunt, & for-
midabunt in via:
florebit amygdæ-

lus, impinguabitur locusta, & dissipabitur capparis: quoniam ibit homo in domum aternitatis suae, & circūibunt in platea plāgentes.

6 Antequā rumpatur funiculus argenteus, & recurvat victa aurea, & conteratur hydria super fontem, & confringatur rota super cisternam.

7 Et reuertatur puluis in terram suam unde erat, & spiritus redeat ad Deum qui dedit illum.

8 Vanitas vanitatum, dixit Ecclesiastes, & omnia vanitas.

9 Cūque esset sapientissimus Ecclesiastes, docuit populum, & enarrauit quae fecerat: & inuestigans composuit parabolas multas.

lo similis tibi videbitur, & summum spinæ dorsi tui præ macilentia extendetur, & turgentibus pedum tuorum plantis tabernaculo prohibebers. Conuertetur enim ad sepulchrum homo, & circūcirca discurrent Angeli, te ad iudicium repetentes, plorantium instar, qui biuia circumeunt, vt sententiæ tuæ rationem ineant. 6 Donec lingua tua loquentem te deficiat, decorq; capitis tui concidat, & fel iecoris tui frangatur, & properet cadauer tuum ad sepulchrum. 7 Et reuertetur caro tua de puluere expressa, in terram, quo habitu quondam fuerat: & spirabilis ille animus, quem tibi Deus dono dedit, veniet, vt cum illo, iudicio consistat. 8 Cū igitur Salomon Rex Israël, inanitates mundi, in quibus versantur homines, mirificè esset edoctus, ait concionans, Vniuersum vanitas. 9 Et facile omnes homines dignitate superauit Salomon, sapiens Concionator dictus: immo & populum Israël sapientiam omnem edocuit: seq; sapientum dicto audientem præbuit, & prudentiæ libros peruestigauit, di-

uinationisque animo à Domino, sapientiae volumina & satis multas doctrinae parabolas, in ordinem digessit. 10 Tentauitque sapientia sua Salomon Rex, Ecclesiastes dictus, vel ipsis hominum cogitationibus, remotis testibus, ius dicere. Verum ei spiritu diuinationis à Domino, verbum iustum & verum praedictum est, quodque à multis seculis in libro legis per manus Mosis legislatoris Israël, exaratum fuerat, ad dictum scilicet duorum vel trium testium, stare debere omne verbum. 11 Verba sapientum aculeis & furcis plantatis comparantur, quae stimulos vacuis scientia hominibus ad ediscendam sapientiam admouent: non aliter atque bouem stimulus solet excitare. Ita & comparantur stimulis iudices summi quaestionum & sermonum, qui per manus Mosis Prophetae (qui solus populum Israël Manna & delicatis cibus in deserto paut) traditi sunt. 12 Iterum igitur atque iterum fili mi, sis alacrior, ut multos libros sapientiae reponas, & verbis legis operam naues, & ad

10 Quasi uerba uilia, & conscripsit sermones rectissimos, ac ueritate plenos.

11 Verba sapientium, sicut stimuli, et quasi clauis in altum defixi, quae per magistrorum concilium data sunt à pastore uno.

12 His amplius fili mi ne requiras. Faciendi plures libros nullus est finis: frequensque meditatio, carnis afflictio est.

corpo

13 *Finem loquendi
pariter omnes au-
diamus. Deum ti-
me, & mandata e-
ius observa. hoc est
enim omnis homo.*

14 *Cuncta quæ
sunt, adducet Deus
in iudicium pro o-
mni errato, siue
bonum, siue
malum
sit.*

corporis laborem sis intentior.
13 * Quid multa? Res quæ occul- * Finis.
tè hoc in orbe facta est, in propa-
tulum deferetur, ab omnibusque
audietur: ideo verbum Domini ob-
ferua & time, eiusque mandata cu-
stodi, ne occultè pecces: si uerò
offenderis, ad pœnitentiam redi. Ea
enim debet esse omnium via.

14 Nam summi iudicij die omnia
opera proponet Deus, & eorum,
quæ homines fugerunt siue
bona siue mala, publi-
catio futura
est.

FINIS.

הבל הבלים אמר קהלת
הבל הבלים הבל.

ראשית מכתבך . כי ידוע שיהיה ספרך זה לעזר
 ולהועיל לרבים . ולכן אל תמנע טוב מבעלי
 בהיות לאל ידך לעשות . ולזה יפוצו מעינותיך
 חוצה . ובראש הומיות תקרא . ואם כסילים ישנאו
 דעת ולא ישמעו לקולך אל ירע לבבך על זה .
 הלא ידעת כי חכמה ומוסר אוילים בזו ולצים לצון
 חמדו להם . אמנם האיש החכם ישמע מאמריך
 ויוסיף לקח ונכון תחבולות יקנה . ובזה תמצא חן
 ושכל טוב בעיני אלהים ואדם . אשימה קנצי
 למלין ואתחנן את יי' בעת הזאת שיתן לך כל
 משאלות לבך ויתן לי אבר כיונה לעוף
 ולשכון בחדריך . ואחלה יאדני

שתמיד תהיה נפשו צרורה בצרור

הרעות והאהבה כשנים

קדמוניות .

נכתבה פה לי'און היום שלשה

לירח טבת שנת שלש

מאות וארבעה עשר

לפרט קטן .

H iij

התרגום לא יתכן אצלם . כי אין בינותם מליץ
מתרגם אותו ללשון לאִשִּׁין . כאשר יש להם בעברי
וביִוְנִי . ולכן בהיותנו יחד כמעט שירדו עינינו
דמעה על הצרה הזאת . ולעקור את התואב הזאת
אשר היא כבר תקועה בלבם או אשר יוכלו לבקש
אותה הסכמנו וזכרתנו ברית להעתיק ולפתור
בלשון לאִשִּׁין את כל התרגום ככל אשר תמצא
ידינו לעשו בכחנו . ואתה בתחל קבלת על עצמך
ולקחת לחלקך תרגום קהלת . לפי שהמתרגם
הרחיב לשונו בביאור הספר ההוא והעמיק בענינו .
ולפי שראית הספר ההוא גדול התועלת להסיר
הבלי העולם אשר גדלו ורבו בקרב הארץ . וזה
לו ימים בהיותי בחברתך הראיתני את אשר כבר
עשית . ואני הוזהרתיך להיזת חזק ואמיץ ולרדוף
אחרי שאר הספרי מהרה למען תשיגם ותבא עד
קצם עם שלא היה צריך לישך במלמד האזהרה
והזריזות או להציב דרבן ההערה להעריך אל
המרוצה . כי כבר היית נחפו ללכת כסוס דוהר
ומרכבה מרקדה . ולכן אספדה ואיילילה על אשר
כתבת שהצורך יכריחך להניח הכל וללכת
לארץ ומולדתך . בשמעי את זה נאנח לבבי
והיטב חרה לי עד מות . כי יפקד ויעדר ממני פרי
חברתך מתוק לחכי מדבש ונופת צופי . כי פרי מגדי
הוא . ועוד הוסיף לי יגון כי אולי בעבור הליכתך
תשליך מידיך את הלוחות ותשברם אחר אשר
כבר חקקת עליהם מכתב אלהים . בי אדוני אל נא
תעשה את הדבר הזה . אך השלים כל המלאכה
אשר החלות . ותהי משכורתך שלמה . אמנם על
העתקת תרגום קהלת אשר כבר ראית קצו הנני
משביעך ביי אלהי השמים שתכבד את יי מכורי
ראשית

להלחם במערכת תורת יי' ובמלחמתה. ורגלם
 תעמוד במישור ובמעגלי יושר ילכו ומהם לא
 נטו ימין ושמאל למען ישכילו בכל דרכיהם
 וישיגו ארחות חיים. ומי יתן ויהיו רבים כאלה
 בימינו ששימו בלבבם כי קנות בינה נבחר
 מכסף והסתופף בלמוד התורה טוב מדור באהלי
 רשע החכמות החיצוניות. ואלה האנשים כפי מה
 שאמרת לי הם אשר יקבלו תועלת גדולה בידיעת
 הלשון הארמית. אלא שמעטים מהנוצרים ישכילו
 בה ויתנו לבם ללמוד. ואולי הסברה בזה היא
 כי יחשבו שהמתרגמים היו עמקי שפה וכבדי לשון
 ודבריהם אינם נשמעים. אך אין הדבר כן. כי מי
 שהשתכל בלשון הקדש וידע והבין ענינה קל
 מהרה ובזמן קצר יקנה לו ידיעת לשון התרגום.
 ונוכל להביא ראיה על זה ממך. כי אחר שהגדלת
 העיון בקריאת העשרים וארבעה ספרים ופירושם
 בלשון הקדש נכנסת בחדרי התרגום ועברת
 עליו במרוצה ובקלות עד שתמהתי אני ורבים
 זולתי. ועליך אמרנו ודעת לנכון נקל. כי בימים
 אחדים הבנת כל התרגומים מעשרים וארבעה
 הספרים. ומוזה נוכל להתבונן שהתרגום אינו קשה
 להבין למי שקדם ויסד בנין בינתו על אדני לשון
 הקדש שלא תפולנה אשיותיה כמו שהיטבת
 לעשות. ואם כן אין לאומר שיאמר ויתנצל כי
 בעבור קושי התרגום וכובד לשונו ימנע להשתדל
 בו. כי בזה תהיה האמת נעדרת מפייהם ונכוחה
 לא תוכל לבא עדיהם. כי בסכלות התרגום אי
 אפשר להבין ענין המקרא ולישבו על ביאוריו
 כמו שבחנת אתה במקומות אין מספר. אולי
 יאמרו כי אף על פי שיהיה עס לבבם לחקור ולדעת

P. ANTESIGNANI
AD P. COSTVM
EPISTOLA.

יעלה ויבא ליד ידיד נפשי
פיטרוס קוסטוס.

גרתך ראיתי וכל דבריה קראתי
בעיון והשתכלות ואבין במקראם.
והנה מתקו מדבש לפי מה טובים
ומה נעימים היו כי חי יי' תחת
לשונם בינה ודעת. אמנם המר
לי מאד אשר הבינותי כי יש ארת נפשך לנסוע
וללכת מעמנו הוך ימים מעטים. ולזה התחלתי.
ושמתי תאות לבך לזכרון בין עיני. וארשת שפתיך
אשר שמעתי ממך בשבתנו אחים גם יחד נתתי
אל לבי. באמרך אלי כל היום כי היית יושב
משתאה ומשמים על אשר בימים האלה שנפתחו
ארובות החכמה ונגלו לשונות לפנים סתומות.
עם כל זה מתי מספר ומעטים נמצאים שיקשיבו
אזנם ללשון ארמית וישו לבם לתבונתה עם
שיש להפיק ממנה חכמה רמה ותועלת נפלאה.
וביחוד לאשר שנאו כל אורח שקר רצוני שגעלה
נפשם בחכמות החיצוניות כי הבל הנה ובחרו
להלחם

PETRVS COSTVS

IOANNI COSTO

FRATRI S. D.

QVANTVM MEVM
 studium fuerit vel illustrandæ
 vel amplificandæ amicitie no-
 stræ, satis ex his literis quas ad
 te multas dedi potuisti cogno-
 scere. Neq; enim tam fuit aut
 obscura aut vulgaris in nos vo-
 luntas tua, cuius non aliqua in literis nostris significa-
 tio desyderaretur. Etsi enim semper statuebam ipse,
 tam in vtriusq; nostrum animis esse positam & planè
 defixam amicitiam hanc, vt neque testibus neque ta-
 bellis indigeret: tamen non inuitus adducebar vt cre-
 derem, à beneuolentia tua non esse alienum, si aliquo
 nostro testimonio comprobaretur. Estque mihi sanè
 quàm gratissimum coniunctionem hanc nobis à na-
 tura datam, tantopere ornamentis illustraritis. Neq;
 enim grauatè fero tuis officijs magis quàm nostris,
 nos inter nos coniunctissimos esse. Ac erit, ni fallor,
 tempus quo tanquàm admotis arbitris, mea in te per-
 spici possit & necessitudinis pietas, & amicitie fi-
 des: qui dies etsi à me diffisionibus trahitur, nescio
 tamen qua tandem animi diuinatione permoueor, vt
 illum aliquando meæ in te beneuolentie testem fo-
 re non desperem: maiorémque in modum à te con-

tendo, vt tantum iudicij noſtræ voluntati tribuas, tibi que planè in numero ſit, nulla vel ratione temporum, vel abſentiæ iniuria, me abs te abduci poſſe. Quum autem mihi de diſceſſu tuo noſtrorum literis renuntiatum eſſet, etſi primo nuntio vehementer ſim commotus: vbi tamen me recepi, non potui ſanè non laudare genus inſtituti tui: non tam certè quòd ab eo non longiſſimè abeſſem, & velut in eadem verſarer nauì, quàm quòd ea quæ ad animum tuum pertinere exiſtimauero, non poſſunt mihi non vehementer probari. Quia verò ſic noſtræ rationes fuerunt, vt me abs te temporum & locorum ſpatijs voluntas ſeiunxerit, ſic tamen habeto tanti à me fieri uſum conſuetudinis victusque tui, vt cum deſyderium quod ex ſermonibus noſtris capiebam, moderatè ferre non poſſem, iudicari ego cupiditati meæ facturum ſatis, ſi abſens tecum loquerer, & quæ nobis in ſermonè quotidiano ſolebant uſuuenire, ea ſcripto repræſentarem, hancque vnicam leuationem animo perturbato concederem.

Cùm autem iſdem rectis vteremur, memoria tenes non in deambulationibus & ſpatijs tantum, ſed etiam aliquando inter pocula illa rorantia, graues ſanè locos & à communi uſu abhorrentes tractari à nobis ſolitos: qui à veteribus Philoſophis pertacti, fuſè in diuinis literis recentioribus præſertim, explicantur. Quo loco in mentem venit, quantos apud eos ſtrepitus & clamores mouerint, qui ſe in hoc genere aliorum luminibus obſtruere facilè exiſtimabant. In quo ſatis noſtros homines mirari non poſſum, qui ea præcepta quæ & facillima ſunt, & planè ſenſibus populi accommodata, ſola ſunt complexi:

*Adumbratio
veritati
præſentata.*

quæ

quæ verò perfectum quiddam in animis hominum
 inurunt, ea ne attigerunt quidem. atque, vt liberè sen-
 tiam, si quæ mandata sunt quæ in arcæ dispendium
 nullo modo pertinent, illis ea sunt in amoribus, illa de-
 osculantur & fouēt: quæ autem ad speciem illam hone-
 sti proximè accedunt (quam in Euangelijs expressam
 animo cernimus, hanc si oculis intueri possemus, mi-
 rificum sui, vt ait Plato, desyderium faceret) ea omni-
 no repudiarunt. In quo etsi nos placatos & beneuolos
 habere debebunt, quòd nullus sit tam Lynceus qui in
 istis tenebris nihil incurrat: hoc tamen illis sum iratus
 magis, quòd in isto genere non offendunt solùm, sed
 hanc suam noxam ponunt benefacti loco: & dum iu-
 ra omnia & diuina & humana populari iudicio metiū-
 tur, omnéque sapientiæ theatrum à seipsis petunt: ea
 respuunt, quæ à demagogis & popularibus suis decla-
 matoribus dissimulatione & silentio prætermittuntur.
 Optima opinor ratione, ne apud eos in quibus alterum
 Atheniense Prytaneū statuunt, professa palam veritate
 in odium & suspicionem veniat. Quanquam quo ma-
 gis dicendi genere apud sapientes & Christianos gratiã
 ineas, quàm si ea tu in lucem attuleris, in quibus (si ne-
 gentur verbo) Apostolos ipsos, locupletissimos vindi-
 ces & auctores laudare possis? Quod sanè Christianis
 hominibus magis dolendum est, quòd quibus nos
 Iesus Christus veteribus illis Iudæis præstare vo-
 luerit, ea omnino istis præstigijs concidunt & per-
 uertuntur. Quid enim districtus ille viuentis Christi
 gladius agebat? (de verbo eius loquor) quæ mens,
 qui sensus erat animorum suorum? nonne vt veteris
 legis vmbas, perfecta iustitiæ veritate abstergeret: &

*Forma bene-
 sti.*

Prytaneum.

Verbum Dei

eos qui se ad eius disciplinam contulissent, ad solidæ
 & minimè adumbratæ virtutis genus traduceret? Quæ
 cum non tantùm hominibus leuiter eruditis, sed etiam
 vulgo peruagata & velut in ore sint, mirari nõ desino,
 quid causæ est quòd tantopere à sententia Euangeli-
 cæ legis alieni simus. Quid enim aut à Christo tam ab-
 horrens, aut à veritate Euangelij tam longè positum
 esse possit, quàm non tantùm de Christi præscripto dis-
 cedere, sed ne ea quidem imitando consequi, quæ im-
 manissimus quisque facere non recuset? Nam si testan-
 te Deo, publicani & id genus homines, quos ne simula-
 chra quidem virtutis appellare queas, ad bene meren-
 dum de agnatis & coniunctis naturæ propensitate im-
 pelluntur, quæ pœna Christiano homini constitui po-
 test, qui ne apud suos, nisi summis vsurarum aut eius
 quod interest additamentis, in creditum eat? Quo in
 genere tam certè offendunt homines nostri quàm qui
 maximè: idque opinor confidentius, quòd quæ in Euan-
 gelio de beneficijs collocandis, hospitalitate nos inter
 nos retinenda, & officijs vltro citroque conferendis fu-
 sius recitantur, ea consilio & voluntate, non autem præ-
 scripto metiuntur. A quibus si de dignitate & honesto
 sermo fiat, non tantùm Euangelicæ veritatis, sed & phi-
 losophiæ veteris præsidium deseritur. Qui quòd tempo-
 rum vitia sibi quibuscunque modis tuenda esse iudica-
 uerunt, nouum quoddam virtutis & perfecti genus ad-
 vitam & hominum mores videntur attulisse: in quo si
 se mirificè exerceant, præclarissimè secum agi opinan-
 tur. Cui enim illorum non amplissimum virtutis testi-
 monium redditur, si à bene agendo & recte factis cogi-
 tatione remotissimus, id tantum oneris sibi imposuerit,

*Nouum ge-
 nus perfecti.*

vt manus & oculos ab iniuria cōtinentes habeat? Quē non quasi singulari virtute præstantem in cælum effe-
 rent laudibus, si modò de nullo malè mereatur? Quid-
 dam profectò magnificentius & vberius fides nostra
 postulat, in cuius honestate ne ille quidem videbitur
 constituisse qui alteri non nocuerit, nisi etiam ita sit
 animo affectus, vt in eo officijs omnibus & pietate
 retinendo decumbat totus, statuátque nihil esse
 in quo magis Christiani hominis splendor eluceat,
 quàm si plurimos obsequijs & liberalitate sibi ad-
 iungat. Sed ignorant homines quàm magnum sit
 vctigal hospitalitas: neque probè animo cernunt
 ὅτι ὡς ἀλέων ἡμῶν παντὸς, vt ait antiquus ille Poëta. Tu
 cùm Christiani hominis institutum ab agendo semo-
 ueas, & in studio rei familiaris immori velis, ne-
 que quicquam eorum quibus maximè vitæ hone-
 stas continetur, ad te putes pertinere, vllúmne
 tibi inter Christianos locum reliquendum esse
 existimem? Quid si ne à Stoicis quidem in porticu
 deambulandi potestas fiat? Quid si in Cynosar-
 ge vel Lyceo esse tibi per Philosophos non li-
 ceat? apud quos sapiens habitus est nemo, nisi cum vi-
 tiorum fuga virtutis actiones coniungeret. Itaque bel-
 lè sapientissimi homines duo iniustitiæ genera posue-
 runt, vt non tantùm eum qui alteri noceat de iniusti-
 tia appellarent, sed qui nulli prodesset, is in eiuf-
 dem criminis inuidiam illis vocaretur. Iam igitur
 apud nos omni pietate & iustitia excellentes esse per-
 hibentur, non qui in beneficijs in proximos collocan-
 dis perquàm faciles sunt, tales enim ætas nostra non
 vidit: sed qui de seipsis largiter merentur, etiam ad

*Bene agendi,
 & à malo de-
 clinandi atq;
 na societas.*

Hospitalitas.

Hesiodus.

*Porticus.
 Cynosarges.
 Lyceum.*

*Duo genera
 iniustitiæ Phi-
 losophis.*

*Charitas à se ipsa incipit
vulgo & bel-
luis.*

hanc charitatis gloriam pertinere se omnino asse-
uerant. Nam, vt illi inquirunt, bene constituta
charitas à se ipsa initium habet. Qui si mihi sto-
machum mouerint, etiam belluas & feras ne hu-
ius quidem laudis expertes esse prædicabo. Vt per-
quàm difficile dictu sit, an cum bestijs simili pietate
sint comparandi: nisi quòd hac in re forsan belluis
multo superiores sint, cum illæ ad id quod adest quòd-
que præsens est moueantur solùm, parùmque sen-
tiant præteritum & futurum. At in istis homini-
bus incredibilis quædam est futurorum præsentio,
tantæque habendi cupiditas, vt nisi bene ac feliciter
rem fecerint, plurimum de dignitate sua & nomine
decedere existiment. Itaque etsi proximè aliquis no-
strum veteris legis Nazaræos imitetur, sitque in sa-
cris audiendis & assiduus & multus, aliquando
ieiunet, hocque encomio dignus putetur, vt in eo
cupiditates omnes deseruisse videantur: nisi tamen
pietatem colat, & beneficiorum magnitudine apud
multos gratiam ineat, pauperibus adiumenta rerum
concedat lubens, & quo quique opis maximè indi-
geant, eis plurimum liberalitatis conferat, ne is
certè minimam Christiani hominis laudem videatur
esse consecutus. Nam priora illa quanuis non o-
mnino contemnenda, nobis tamen cum cæteris
sunt communia. At pietate & iustitia præstare tam
Christianum est, vt illis sublati non habeat fides no-
stra in quo possit consistere. Quæ si cogitatione at-
tigissent ij, qui se Euangelicis actionibus & omni vir-
tute excellentes putant, plus forsitan studij & operæ
in eo genere posuissent, sine quo Christianus esse que-
at

*Officia homi-
nis Christiani.*

at nemo. Quid, qui sine diuitijs nullam vitam esse ducunt, & à paupertate tanquam à terribissima bellua alieni sunt, hos Christianos possis agnoscere? Quam si tan topere in seipsis fugiunt, vt hanc alijs pro nefario scelere ponendam esse existiment, quid erit in quo Euan gelij splendor retineri possit? Nam si aliquis ea quæ cæteri admirantur, expetenda non ducat, & rei tenuitate delectetur, huic certè homini pauci admodum Deos propitios, nostri iratosputabunt: tamque miseram & depressam virtutem sermonibus describunt suis, vt insignia veræ laudis & gloriæ potius in amplificatione patrimonij, quàm in præstantissima illa honesti specie sita esse arbitrentur. Si enim ab aliquo in re sua familiari iactura facta est, si qua in bonis illis externis accepta plaga, is omnium sermonibus perferatur reus, illique à Domino iusta alicuius sceleris pœna constituta esse prædicatur. Populares homines, verèque terræ filij, qui ex ijs rebus quas nemo sapiens vnquam expetendas duxit, virtutis & vitij iudicium ferunt. Damnanda profectò arrogantia, quiddam malum & fugiendum iudicare, de quo, vt virtutis esset loco, à Iesu Christo rogatio facta est: Beati, inquit, qui esuritis. Item postea, Beati eritis quum vos oderint homines. In quibus à nostris nefarij cuiusdã criminis argumentum statuitur, quasi Deus optimus maximus hac vita beneficentiæ & liberalitatis mercedem hominibus concluderet. Ac mea quidẽ sententiã sic se res habet, vt ad prosperam aduersamque fortunã qualis sis, aut quemadmodum vixeris nihil intersit. Vt enim eum cuius res secunde sunt, non continuo Deo acceptum esse crediderim, ita & illum cuius in modico fortuna angusta est, vt cõdamnem adducar nunquã. Quid enim

*Virtus, vitij
loco.*

*Prospera aut
aduersa for-
tuna nihil ad
mortes.*

*Diogenes.
Harpalus.*

Dionysius.

*Cinna.
Herodes.*

*Non curan-
dum de cra-
stino.*

quæso ad probitatis aut malè actæ vitæ conscientiam pertinere potest facultatum disceptatio: quæ tam certè fortuitæ & corporatæ sunt, vt illis cum animo non possit esse societas. Itaque ineptè & parùm philosophicè Diogenes Cynicus dicere solebat, Harpalum, qui temporibus illis felix prædo habebatur, testimonium ferre contra Deos, qui in prospera fortuna tandiu viueret. Quòd si vetera exèpla dispicimus, quàm multos reperias qui omni crudelitate & flagitijs impuri feliciter imperarunt. Nam & Dionysius Syracusanus duo de xl. annos florentem opibus ciuitatem tenuit: de quo tamen plurimæ consentiunt gentes, spurcum & scelestum ducem fuisse. Omniumq; longè crudelissimus Cinna Romæ diu Dictaturam gessit. Et ex Iudæorum quidem historijs Herodes parricidio vxoris & filiorum trium, cæterorumq; omnium facinorum macula infamis, cum veterum Iudæorum armis florentissimam rempublicam à Populo Romano accepisset, primus exterus eam rexit, & summa cum gloria ad extremam senectutem imperauit. Hos igitur in tantis vitæ sordibus, nemo Deo gratos esse iudicauit, quòd illis tanto tempore, in omnibus rebus fortuna respondisset. Qui autem ea quæ ab omnibus expetuntur bonorum subsidia negligunt, aut etiam si quid non modò aduersi sed planè euerfi acciderit moderatè ferunt: hi certè quanquam nostris desipere videantur, ne mihi tamen procul ab Euangelij laude abfuerint. Nam si Iesum Christum, qui ita apud Matthæum loquens inducitur, audire placet, Ne solliciti sitis animæ vestræ quid manducetis: Item, Nolite solliciti esse dicentes, Quid manducabimus aut bibemus, aut quo operiemur: quid tandem afferunt ho-

mines

mines nostri, cur non eos mirabiliter laudandos existimare debeant, apud quos incredibilis illa habendi desedit cura? Quid porro illis in mentem venit, cur non eos grauius arguendos esse censeant qui meliores horas suas, omnia denique studia ad diuitiarum cupiditatem contulerunt? Istis etsi fortasse nulla peccati labe inuri possit, magnopere tamen sit vitio vertendū, quòd illud legis Christianæ capitulum (in quo totius Euangelij scopus est) pro derelicto habeant: neque solum hoc sibi condonatum volunt, sed etiam filios suos ceterosque qui ad eorum tutelam & clientelam pertinent, in eandem delicti societatem vocant, vt simili opum quærendarum cupiditate alacrius incitentur, neque vllum de diuitijs cogitandi tempus intermittant. Quibus si ea quæ in Euangelij fusius hanc in partem de scripto recitantur, protuleris, statim consilium esse, non autem præscripti necessitatem audies. Quòd si arctius virgeas, neque pedem referre velis, iisdem verbis vsos esse eos prædicabunt, qui de hæresi inter reos memoria nostra relati, maximis supplicijs vitam finierunt. Quis enim, inquiunt, nisi de fide malè sentiens, diuitias refutandas censet, quas sequitur optimus quisque, & reliquis omnibus rebus anteponit? quibus quærendis non inferuire ius gentium violentis est, & quodammodo naturæ ipsi cum Gigantibus pugnantis. Nesciunt homines egregiè cordati, ea Christum in sequacibus suis expetisse, quæ extra hominis facultatem sita esse arbitrantur omnes. Nam vt ille idem testatur, Quæ impossibilia sunt apud homines, possibilia sunt apud Deum. Quæ cum sint apertissima, si quis ex nostris ea ægrè in

*Pietas patrū
in filios,*

*Impossibilia
hominibus,
Dei facilia
ind. cat.*

animum inducit , hunc non modò ethnicum post Christum, Talia enim (inquit ille) gentes inquirunt, sed hæreticum & blasphemum esse prædicabo.

Ac fuit tempus illud quum grauiorum studiorum tempestate iactatus , ad sacrarum literarum otium, tanquam in portum confugissem , incidi in Salomonis Regis Ecclesiastæ. Quem ego quum Hebraicè percurissem , nescio quos in me amores citauit sui (credo equidem quòd à diuinis Euangelij nostri sententijs non multum discreparet) vt etiam incredibile planè desyderium iniecerit , exemplar aliud longè vberius Caldæo sermone conscriptum perlegēdi. In quo varia fortuna versatus probè iudicare non poteram, videreturne Caldæus ille paraphrastes aliquid dignitatis & lucis Archetypis ipsis attulisse. cùm tamen peruiderem multos Hebræorum codices apud Græcos & Latinos in fidem & societatem esse receptos , Caldæum autem in Latinam linguam versum planè nullum , existimaui non ingratam multis rem facturum, si eniterer ipse vt aliquando Caldæos Latinè loquentes audiremus . Cùmque Caldæus ille Ecclesiastes perpetuo orationis cursu ab Hebræo diiunctissimus , dicendi genere ferretur , & quæ à Salomone velut in pugnum erant contracta, manu explicata nescio an feliciter ampliasset , visus sum mihi operæpretium facere si Caldæus liber auctoribus nobis ad præsidium Latinæ linguæ confugeret, & à nobis Latinitate donaretur . Neque me tam

*Ecclesiastis
& Euangelii
consensus.*

linguæ nouitas mouit , quàm quòd eum librum in manus sumpseram , qui ita Euangelio nostro consentiret, vt eorum magnopere esset refertissimus, quæ

Christ

Christianis semper in ore esse debent. Quantum autem authoritatis & dignitatis habeant literæ Caldææ, veterum Iudæorum satis testantur lucubrationes : apud quos ingens ille Bibliorum liber etiam in Caldæum transcriptus est : tantæque & religione & fide vtrunque linguam adamarunt, vt illas mutuo & perpetuo consensu colligarint : neque quenquam in Hebræis sapere iudicarent, qui non idem & Caldæa delibasset. Atque eam fuisse affinitatis causam coniectura ducimur, quod à Babylonij capta & direpta Hierusalem, multis fufis & fugatis, qui deditioem fecerant, in colonias Babyloniorum captiui sunt deducti : vbi quum temporis diuturnitas auitos illorum mores commutasset, facile patriam linguam dedidicerunt. Veriti verò seniores, ne linguæ ignorantia, etiã legis obliuionem pareret, legem ipsam & Prophetas ferè omnes in Caldæum transfulerunt : qui sermo illis consuetudine & vsu eorum quibuscum viuebant, erat familiarior & notior. Hunc occasione à patribus acceptum tam religiosè posterì coluerunt, vt ad hæc vsque tempora ad Iudæorum animos opinio peruagata sit, Caldæas illas paraphrases sententijs plerunque à typo differentes, diuino quodam spiritu conscriptas esse. In quo doctorum sit iudicium & existimatio. Ego verò (nisi me rei grauitas à iudicando dimouere debet) facile adducor vt existimem, nihil esse in quo illæ tanta religione, dignitate & fide à nobis accipi debeant. Quid enim tam magnificum aut reconditum, quid hominis Christiani expectacione in eis dignum iudicemus, quarum nonnullas post mortem

Lingua Caldææ authoritas.

Christi à Iudæis fidei nostræ inimicissimis conscriptas memoriae proditum est? Sed tamen ne semper auctores ipsos meditemur, satis libri illi rei subiectæ dignitate seipsos tutantur & defendunt. Quid enim aliud agunt, quàm Hebræi contextus veritatem ipsidem aut vberioribus verbis ad Caldæum dicendi genus traducere? Accedit quòd æterna quædam est, vt dixi, vtriusque linguæ societas, & tanta sanè, vt nullus nisi illotis manibus in Hebræis versari possit, nisi ad illam gloriam, laudem Caldææ sapientiæ adiecerit. Nam & vasta illa Talmudæorum compages, & magistrorum commentaria, tam multa à Caldæis mutuarunt, vt potius Babylonij quàm Hebræis scripta esse videantur. Mihi quidem etsi multis nominibus vtraque lingua commendetur, hoc tamen est in delicijs magis, quòd ab illis populis omnes artes & disciplinas in nos manasse memoriæ proditum accepimus. Nam, vt Cicero auctor est, primi Assyrij propter planitiem & magnitudinem regionum, quas incolebant, cùm cælum ex omni parte patens atque apertum intuerentur, traiectiones motusque stellarum obseruauerunt. Qua in natione Caldæi, non ex artis sed gentis vocabulo nominati, diuturna syderum obseruatione scientiam putantur effecisse, vt prædici posset quid cuique est euenturum, & quo quisque fato natus esset: qua sapientia tantum sibi authoritatis apud reliquos populos pepererunt, vt ab eis dies peterentur: quasi ab ipsa Natura diuinandi scientiam & rerum futurarum præsentiones accepisse, aut cum lacte nutricis fuisse viderentur. Verùm & Theophrastus & Porphyrius præstantes sapientia viri Iudæos natura esse

*Caldæa &
Hebræa ling.
societas.*

Talmud.

Caldæi diuinandi peritissimi.

losophos existimarūt: & Pythagoricus Numenius tra-
 didit, nihil esse aliud Platonem, quàm Mosem Atti-
 ca lingua disputantem. Quæ etsi à nobis fufius expli-
 cantur, eo tamen pertinent, ne quis Hebræorum
 & Caldæorum volumina tanquam subditios par-
 tus, de familia & gentilitate omnino dimittenda esse
 opinetur. Quam sententiam pueris nobis, memo-
 ria tenes vel eorum animis insedisse, qui quasi
 sedentes in puppi soli de cælo seruant, & tem-
 pestatum locorumque rationem longè præsentie-
 bant. Deridenda tamen hominum amentia tan-
 tum sanè laudantium, quantum se posse sperant
 imitari. Verè enim si volumus iudicare, quid a-
 liud spectabant ridiculi illorum conatus, quàm vt
 soli sapientiæ antistites haberentur: veriti opinor
 ne si tanta illa literarum monumenta in vulgus ex-
 irent, existeret aliquis Flavius Scriba qui cornicum
 oculos configeret, & ab eis incautis prudentiam
 omnem compilaret. Quorum opinio cum non
 satis probaretur mihi, non contendi solùm, vt ego
 aliqua linguæ illius cognitione procederem, sed id
 egi maximè, vt eorum studia licet mediocriter
 adiuuarem, qui se in gratiam linguæ recipi non recu-
 sarent. Etsi verò libellus iste, quem ex Caldæo ver-
 sum in tuo nomine apparere facimus, plurimum ti-
 bi abesse videbitur à dignitate Græci aut Latini ser-
 monis: nullumque sequi orationis florem: sic ta-
 men statuas velim, eum grauitate & pondere senten-
 tiarum refertissimum, & perfecti cuiusdam adum-
 bratione maiestatem Euangelicæ nostræ discipli-
 næ proximè contingere, planèque philosophicam
 illam seueritatem complecti. Quid enim in diui-

*Judæi natu-
 ra Philoso-
 phi.
 Plato, Mosès
 Atticus.*

*Flavius
 Scriba.*

nis pertractandis, aut potius transferendis affert vberius, aut tam admirabile lenis ille & æquabilis orationis tractus, aut impetus quidem dicendi incitator, si modò sententiarum splendor retineatur? Quia tamen, si te à contextu non dimoueas, videatur potius cum Epicureis & Cyrenaicis patrocinium voluptatis suscipere, quàm cum Zenonijs & Stoicis se ad virtutis actiones conferre, quæ ad benè & beatè viuendum seipsa contenta est: paucis explicabo nostram de ea quæstione sententiam, & quasi rutis cæsis receptis, tibi tamen amantissimo mei relinquam, quæ forsàn aptè & loco posita esse videantur.

Ac fuit de bonorum & malorum fine varia inter Philosophos disputatio: atque haud scio an vnquam ætate illa inter doctos constiterit. Vt verò à capite arcessamus, primus Socrates à rebus occultis, (vt ait Cicero) & ab ipsa natura inuolutis, Philosophiam auocasse & ad hominum mores adduxisse fertur: cùmque tot esset artis & doctrinæ præsidij à natura instructus, vt nihil in quæstionem cadere posset, quod à quotidianis disputationibus suis excluderet: cùmque ea esset in dicendo facultate, vt non modò de multis rebus disputaret, sed etiam rem eandem (vt sæpissimè alius dies alios mores exoptulat) alijs atque alijs modis tractaret, facile ex eius schola profeminatæ sunt dissentientes Philosophorum familiaria: & quod quisque in eius sermonibus adamarat, id certè animo est complexus, séque in eo maximè exercuit. Vnùsque Aristippus (à quo Cyrenaici, & qui postea dicti sunt Epicurei) cùm iucunditatem & sales in Socratis colloquijs permagni

Socrates.

*Aristippus:
Cyrenaici:
Epicurei.*

æstimasset, nouum quendam voluptatis & delicia-
 rum ludum aperuit, solúmque & summum bo-
 num ad sensum & appetitum reuocauit. Cui quum
 vel ipsa natura à labore in libidinem propensior,
 multos sequaces & velut patronos conciliaffet, fa-
 cilè hæc res vniuersum orbem non fama solùm sed
 plausu peragrauit. Primùm enim acerrimum sui
 defensorem & vindicem Epicurum nacta, ad poste-
 ros dimanauit. Quamquam quid est quòd Epicuri ^{Epicurus.}
 voluptas, virtuti coniuncta iudicari non debeat, qui
 potius animi quàm corporis voluptatem non præ-
 ceptis tantùm, sed moribus & vitæ genere videtur
 esse complexus? Vt enim apud Laërtium legimus
 eum demum boni finem esse dicebat, rectum quie-
 tùmque animi statum, quam ^{εὐθυμία.} εὐθυμίαν vocauit, eadem
 illi ^{εὐεστία} εὐεστῶ nuncupatur, quam & tranquillitatem &
 optimam animi cōstitutionem appellemus licet. Quî
 enim non tam ad belluarum titillationem quàm ad
 mentis leuationem seipsum retulisse non existime-
 tur, qui à sensibus propemodum suauitatem exclu-
 dat, vino abstineat, & solis oleribus duriter vitam suã
 tueatur? Itaque cum eo nulla nobis erit disputatio.
 Etsi Stoici ipsi voluptatis nomine opinor infestio-
 res, eum in suis sermonibus malè accipiant. Ad Cy-
 renaicos autem & Corinthus ille hæreticus perti-
 net: qui cùm offendisset Euangelica præcepta mirè
 cum voluptate pugnancia, moderatione quadam
 adhibita, res natura sibi discrepantes ad consen-
 sum reuocauit, & hominis Christiani felicitatem
 sola voluptate statuit. Quæ hæresis cùm multis
 placuisset, etiam ab ipso Mehemete adamata est. Hic ^{Mechemetus?}
 cùm in rudem & efferum Agarenorũ populũ fortuna ^{Agareni.}

incidisset, nulla alia religionis forma illorum animos sibi magis deuinci & obstringi posse existimauit, quàm si eam legem & rogationem ferret, quæ sensibus hominũ consentiens seipsam voluptatis præsidio tueretur: tantùmque amentia processit, vt nulla sit tam nefanda & turpis voluptas, cuius non aliqua sit in illius lege adumbratio. Itaque non est mirum, si in eas blanditias à multis nationibus concursum est. Verùm & hos relinquamus quibus nullum est cum virtute commercium. Ex eodem fonte nempe Socrate, deriuati sunt qui se Stoicos nominarunt. Hi cùm seueritatem in præceptore & seniles mores impendiò probassent, nouum quoddam viuendi genus animo arripuerunt, & felicitatem sola virtute statuerunt. Noua certè res & ab omnium opinione abhorrens: quasi homo duabus partibus animo scilicet, & corpore non contineretur. Quid enim aut tam neotericum, aut à sensibus hominum tam alienum esse potest, quàm in diuitijs paupertatem summam, in extrema inopia opes collocare? Quis vnquam gentiles & eòs quorum maiorum nemo seruitutem seruiuit, mancipia & quasi venales Sardos, & è diuerso seruos, liberos existimauit? Quis dolorem in bonis, diuitias in malis habuit? Quis nostrorum hominum peccata equalia esse iudicauit? Quæ etsi portenta quædã videantur esse, si quis tamen penitius intueri velit, nihil esse quod ad sententiam Euangelij propius accedat, facillè reperiet. Primùm enim in libris Euangelicis id efficitur maximè, vt ex hominum mentibus illa penitus euellatur opinio, quæ in omnibus naturam ipsam tanquam optimam viuendi ducem, sequendam esse censuit. Etsi enim summam conseruandæ hominum perpetuitatis rationem

Stoici.

*Consensus
Stoicorum cū
Euangelio.*

arbitr.

arbitrata est ipsa natura, si omnes cōmodis gauderent,
 & ab incommodis abstinerent, quòd illis amorem
 sui indidisset, hoc est (vt ait Cicero) appetitum boni
 & fugam mali : quid tamen in libris Euangelicis
 aliud agi videmus, quàm vt illa naturæ primogenia
 (vt loquitur Taurus Philosophus apud Gellium) ex
 hominum mentibus penitus euellantur? Qui enim
 (vt ait diuinus noster Legislatoꝝ) amat animam
 suam perdet eam. Iubet igitur nos in adeundis peri-
 culis fortes & alacres esse. subdit prætereà, Beati eri-
 tis quum vos oderint homines, & cætera. Quid? qui
 in summa paupertate & rationibus afflictis felices
 prædicat, qui ærumnis & doloribus confectos bea-
 tos cenſet, nunquid maius quoddam quàm ab ipsa
 natura quaesisse præsidium existimari possit? Quo in
 genere mirum quantus sit Stoicis cum Christianis cō-
 sensus. Etsi autem Stoici in optimis actionibus natu-
 ram ducem & quasi signiferam statuerint : ex reliquo
 tamen omni eorum sermone facilè coniectura duci-
 mur, de ea natura verba fecisse, quæ propriam sibi &
 quasi insitam virtutem habet: à qua nondum par-
 uuli illi ad honestum igniculi exceſſerint, habeátque
 adhuc ipsa secum ea dignitatis seminaria, quæ si ado-
 leſcere ſinerentur, ipsa sanè homines ad beatam vitam
 possent perducere. Vnde & verè monet ille, iustos
 nos à natura esse factos: quasi ab ea tantum in homi-
 nes dignitatis sit inuectum, vt ius vniuersum æqui &
 boni quasi excisum in animis hominum reperire pos-
 sis. Quòd si de ea natura loquimur (corruptā consue-
 tudinem rectius appelles) quæ vel teste Dauide depra-
 uata opinionibus propensitate in malum fertur, non

*Præposita.**Diuitiæ con-
temnendæ.**Cum Iudæi
non se ad Chri-
stum conuer-
tunt.*

est certè quòd in veri perspicientia nos ad eam referamus. Iam verò si de præpositis (vt ipsi dicunt) hoc est, corporis & fortunæ bonis quarimus, quid est in Euangelijs tam magnificum tamque cum animi magnitudine coniunctum, quod illi scriptis & disputationibus suis non adumbrarint? Viro forti & sapienti, inquirunt, opes omnino contemnendæ. id qua societate ad Euangelica mandata pertineat nescit nullus. Simile est (dicebat Seruator noster) regnum cælorum homini mercatori, qui cum ad emendas margaritas peregrè esset profectus, inuenta vna, omnia sua vendidit, vt illam compararet. Potuitne & illustrius & clarius in oculis omnium ponere, non tantum homini Christiano & sapienticon- temnendas diuitias, sed penitus tanquam malum quoddam abijciendas esse? Quid enim est tam pusilli tamque angusti animi, quam amare diuitias? Sed ne rebus tam apertis faces verborum admouere videamur, nunquid in hac quæstione Dominus noster diffusè satis mentem suam posteris tradidisse visus est, quum ei qui se vel minutissima legis obseruasse prædicabat, dixit, Vnum tibi reliquum est, vende omnia quæ habes & sequere me. Atque eam fuisse causam suspicari possumus, quòd in eadem legis societate, tanquam in equo Troiano Iudæi cum principibus Apostolis includi tantopere recusarint. Cum enim in lege Mosaica diuitiæ locupletissimis testimonijs comprobarentur, neque aliud Moses ijs qui legis terminos non transiijissent promittere videretur, quam quoddam velut cornu copiarum, fecunditatem liberorum & tranquillitatem domi, foris autem vbertatem: non poterant

rant sanè in eam legem pedibus ire, quæ naturæ con-
sentanea, & velut in sensibus posita cū aërijs & planè
diuinis cōmutaret. Quòd si creator noster Iesus Chri-
stus personam Cyri Regis Persarum, aut Alexādi Ma-
gni induēs, rerum gestarum magnitudine orbem ter-
rarum impleuisset, credendū est Iudæos, qui nihil me-
lius, nihil expetendum magis imperijs & populari glo-
ria iudicauerunt, facillè ad eum discessionem facturos
fuisse. Ex quibus efficitur virtutem ipsam non Stoicis
tantūm, sed Christianis in summo bono esse. Diuitias
autem minimè expetendas, planèque sapienti homini
fugiendas. In quo etsi Stoicis maximè gratuler, qui no-
bis in hoc genere de omni officio præierunt, dolèdum
est tamen Ethnicos homines dignitate & studijs virtu-
tis, Christianis præluxisse. Citentur ergo septē sapientes
præclarissimæ virtutis omnis & continentiaē testes.
Allegetur Crates Thebanus, alijque innumerabiles,
qui opes suas non tantūm fortiter contempserunt, sed
à se omnino repudiarunt : iudicantes hominem qui
vel punctum temporis his retineretur, illi nullum esse
cum virtute commercium . Quòd si veteres illi
tantūm sapientia præstiterunt , vt studia virtutis
vel ab ipsa natura, vel magistrorum disputatio-
nibus accepta, sola sunt amplexi : quid nos tandem
facere oportebit, qui à Deo optimo maximo latam le-
gem & à maioribus nobis traditam fouemus & defen-
dimus? Quid si in diuitiarum despectu & rerū mun-
darum cōtemptione, perpetuus sit Euangelij cursus?
Sed tamen quid facias hominibus ijs, qui id benefi-
cium naturæ inuiderunt suæ , vt non tantūm ad
opes & dignitatum ambitum omnia referant, sed eos

*Inustus dolor.**Septem sapiē-
tes.**Crates.*

inanos & dementes prædicent, qui animum suum ab honoribus & diuitijs, ad virtutis studia reuocare volunt: iam enim eos peruasit opinio, vt omne tempus perire existiment, quod non lucro impendatur. Qui eò forsàn iniquiorem me habere debebunt iudicem, quòd in eam partem à nostratibus magnopere

*Nibil pul-
chrum, nisi
quæstuosum.*

peccatur: à quibus nihil probatur nisi, quod cum quæstu coniunctum est. Quibus eò minus ignoscendum esse arbitror, quòd in tanto virtutis & disciplinarum omnium gymnasio, species illa honesti non possit nõ omnibus esse perspecta. Sed tamen nescio quod vitæ genus effinxerunt sibi, vt ea sola potiora habeant, per quæ ad rei familiaris incrementa aditus esse solet.

Quibus autem forenses illæ, & comitiorum presentiorumque molestiæ stomachum faciunt, ij rerum omnium & scientiarũ ignari iudicantur. Quantas igitur tragædias istos homines excituros censes, si illud Lucæ apud eos proferas, Omnis ex vobis qui non renuntiat omnibus quæ habet, non potest esse discipulus meus. Humanius certè tecum ageretur, si aut de legibus agrarijs populare decretum feras, aut tribunitia intercessione authoritatem senatus velis minue-

Lucas.

Esaias.

re. Habeant ergo in manibus Esaiam suum, Audite (inquit) verbum Domini principes Sodomorum, & attendite ad legem Dei nostri populus Amorrhæ. Et rursus paulò post, Væ qui domum ad domum adiungitis, & agrum agro copulatis vsque in finem loci, vt soli tandem in vmbilico terræ habitetis. Sed tamen ne semper excellens & perfectum quiddam meditemur, nõne viro politico & liberaliter educato id primum enitendum esse Philosophi voluerunt, ne qua
eum

eum premat suspicio auaritiæ. Nihil est enim tam for-
 tis tamque magni animi, quàm contemnere diuitias si
 non habeas, sin verò habeas ad liberalitatem con-
 ferre. Quis igitur erit apud eos pietati, quis religio-
 ni, quis iustitiæ locus, qui ita ad diuitiarum Sirenes
 constiterunt, vt omnia iura diuina & humana illa-
 rum illecebris deliniti, voluntaria obliuione con-
 triuerint? Quid verò est tam flexibile tamque tene-
 rum, quòdque quocunq; ducas propensius sequa-
 tur, quàm hominis animus cupiditate pecuniarum
 incensus? Scitè igitur & perquam graphicè auaritia
 à Paulo omnium malorum radix appellata est. Ea *Auaritia.*
 enim innata nobiscum naturæ seminaria restinguit,
 ea malis venenis imbuta corpus animùmque virilem
 effœminat, & nullum habet cum virtute commer-
 cium. Hæc est quæ veritatem in Heracliti puteum *Heraclitus.*
 præcipitem egit: hæc Astræam illam deam mortali- *Astræa.*
 bus libellum repudij mittere, & in cælum euolare
 compulit: hæc iudicibus (quos aptè *δωροφάγους* Hesio- *Hesiodus.*
 dus vocat) oculos & manus restituit, atque vt breui
 dicam, hæc omnino Christianæ Ecclesiæ statum la-
 befactauit. Prodigiòsa certè res, atque ab omnium
 sensibus remotissima. Quis enim vnquam in ani-
 mum inducet suum, Ecclesiam à Christo diuitiarum
 osore acerrimo extructam, & maximo velut pauper-
 tatis diplomate obsignatam, tanta sui dissimilitudi-
 ne ad posteros dimanasse, vt tanquam aliquo Circæo
 poculo ex depressa & humili, elata: ex parca & frugi,
 planè regio luxu diffluens: ex inope, diues sit facta?
 Quis erit tanta animi facilitate, cui hæc facta non fi-
 cta videantur esse? Ac si volumus vetera memoria re-

*Constantinus
Imperator.*

*D. Petrus.
Sylueſter.*

petere, reperiemus eos qui ab ipsis nascentis Ecclesiæ principijs ad Constantinum Imperatorem fuerunt, haud sanè magna in re, sed tamen fidei & constantiæ plenos fuisse: à quibus omnis pro religione Christi dimicatio est suscepta. Cùm verò diuitiæ in Ecclesiam inuectæ sunt, cœpitque Clerus in consuetudinem aut Asiaticæ, aut Aphricanæ licentiæ venire, nescio quæ religionem, animi magnitudinem, hospitalitatem, cæteras denique virtutes subito tempestatis turbine, noua quasi procella peruertit. Videmus ergo omnes qui à diuo Petro vsque ad Syluestrum Pontifes fuerunt, constantissimè & fortissimè pro fide dimicasse, idque egisse maximè, vt quasi corporibus suis, exteris ritibus & Ethnicorum cultui aditum intercluderent, præclarissimùmque posteris monumentum relinquerent, abscindendæ de Republica falsæ religionis. Quum verò rerum copia Christiana ciuitate donata est, repente auaritia totum orbem peruasit, cœpitque ipse maiorum decor collabascere: cupiditas autem nomini Christiano sanè quàm infestissima sic peruicit, vt veterem illam pulchritudinem deturparet, & antiquam formam notis quasi Treijcijs dispungeret: vt iam difficile factu sit pristinæ Ecclesiæ dignitatem agnoscere. Ac si quis nos in ea opinione esse existimet, quæ omnino imperia, iuris dicendi potestatem, principatus & diuitias tanquam perniciosum quoddam venenum de Ecclesia decidere conata est, errore labitur sanè. Quid enim magis ad Ecclesiæ amplitudinem pertinere potest, quàm ijs ipsis abundare, quibus ad hospitalitatem & liberalitatem aditus esse solet? in quibus apud homines vir-

tutis

tutis splendor inest maximus. Quis est tam expers humanitatis, qui pietatem erga homines (qua potissimum fides nostra continetur) ab Ecclesia amputare velit? Nulla certè re propiùs ad Deum accedimus, quam statutas expensas pauperibus dando: quarum rerum vel laus præstantior esset euulsa ex memoria vitæque nostra, si opes suas laici principes tanquam postliminio ab Ecclesia recipere sinerentur. Quapropter in Canonibus bene & ex ordine constitutum est (si qui tamen hodie Canones sunt) vt Episcoporum & præfectorum Ecclesiæ bona quadruplici iure censerentur: vna scilicet pars illis ad tuendam rem suam domesticam adiudicaretur: altera in fiscum Ecclesiæ, quam fabricam vocant, committeretur: tertia ad pauperes veniret: quarta Clericis relinqueretur. Hoc tamen familiæ herciscundæ iudicium, publicum silentium refutauit. Quanto verò Christianorum malo ignorat nullus. Verum nunquid ea quæ in luce fori est Ioannis xxij. constitutio, hæreticos patriæque hostes iudicauit eos, qui Seruatorem nostrum & Apostolos nihil habuisse dicerent, quique Ecclesiæ amplissimas opes inuiderent. A quorum sententia longissimè absom. Neque verò satis mirari possum Bartolos, Baldos, Panormitanos & id genus homines, qui de Constantini donatione tam multa posteris reliquerunt. Quid enim opus fuit in re tam aperta quali inter sobrios debacchari? Etsi enim donatio illa minimè iure subsistat: satis tamen iuris & præsidij Romanis Pontificibus diuturnitas temporis conciliauit. Nam si volumus initia regnorum memoria reperere, quod tu ex tam multis, longioribus tem-

Bonorum Ecclesiæ diuisio

Ioannes xxij. Papa.

Donatio Constantini.

*Rege. Gallia.**Gonzagas.
Eftenses.
Medicæ.
Vicecomites.**Imperator
Occidentis.**Imperator
Orientis.**Turcarum
Reges.*

porum spatijs confirmatum reperias? Si enim domestica exempla quærimus, sciunt illi qui in annalibus nostris verlati sunt, multò post Constantinum Reges in Gallia dominari cœpisse: quorum authoritatem & ius sacrosanctum si quis in controuersiam vocet, non modò sensu sed pœna indigere videatur. Videant verò omnes in Italia principes, Gonzagas, Eftenses, Medicæos, & qui aliquando fulminare Italiam dicti sunt Vicecomites, an imperijs suis antiquiorem causam aut colorem honestum magis quæsiisse videantur. Habeant igitur quod actori magnopere expetendum est confitentem reum, per me illis licet donationem nullam esse. Ad quos tandem ius repetendi spectare videbitur? Ad Cæsaremne Occidētis? at Romanis Pontificibus multò est tempore inferior, ab eisque Imperij fasces & nomen mutuauit. Quomodo ergo non tantum de finibus imperij regundis, & longius latiusque propagandis, sed de toto principatu iudicio cum eo contendet, à quo hoc beneficio & feudo ornatus auctusque est? Restat ergo vt Imperatori Græcorum repetitio detur, qui vt optimi sunt testes ij qui probè vtranque historiam nouerunt, verus Romani Imperij successor erat. Verum incredibile Christianorum clade tota illa dominatio à Turcis direpta est. Cernent igitur hanc hæreditatis partem Turcarum Reges, & tanquam mortua Ecclesia in successionem venient ad bona populi Romani capienda? Sed hæc plus satis. Mihi quidem nunquam persuaderi potuit opes in Ecclesia venenum sparsisse, si aliqua authoritate fieri posset, vt Clerici in officio retinerentur: & his ipsis non ad luxum, venaticos canes & omnis generis delicias vte-

ren-

terentur, sed ea moderatione rem familiarem gererent, ut reliqua in pauperum aduersaria conferrent, & parem illis rationem ascriberent. Quid enim eos prohibet in summa copia egenos fieri, atque ita ex se aptos esse, ut à seipsis sua petant omnia, neque illis sit positum in externis bonis præsidium? Sed nescio quæ improbitas & auaritia nonnullorum Clericorum animos occupauit, ut diuitiarum studijs seculares homines antecedant, neque quicquam in religione aggrediantur, nisi eos vis auri & pecuniarum fames impellat. Hos certè maiores nostri tantis virtutum ornamentis præditos esse voluerunt, ut quæ Deus optimus maximus in cuiusque nostrum arbitratu posuerat, ea grauissimis edictis prohibuerint, ut aliqua præ cæteris perfecti significatio in Clericis illucet: indignum iudicantes eos quibus quasi interpretibus apud Deum utimur, non aliqua à reliquis hominibus virtutis nota cæseri. Quod & piè & religiosè ab ijs obseruatum esse in suspicionem venio, qui primi nullo exemplo, intercedente Græcorum Ecclesia id oneris sibi imposuerunt, ut se nuptiarum expertes mallent. Cuius decreti autoritas nomine ad posteros peruenit, re autem omnino antiquata est. Qua indignitate comotus Pius Secundus Romanus Pontifex, prædicare ausus est, Summa ratione sublatis Clericis nuptias, maiori restituendas videri. In qua sententia & Panormitanus fuit, acerrimus tamen eorum quæ à Romanis olim Pontificibus rogata & scita erant propugnator: qui Ecclesiam medicorum sapientiam debere imitari ait: ut eas leges principio quidem cum publicis commodis coniunctissimas, sed tamen rerum &

Veterum Clericorum decor.

Pius ij. Papa.

Panormita.

Concilii Ni-
cænum.
Pannutius.

temporum successu perniciosas aut omnino anti-
quaret, aut correctione adhibita moderaretur.
Atque id sibi animum prælagire ait, vt aliquando
illa necessitas Clericorum voluntati condonetur.
Et in concilio quidem Nicæno summè laudatus est
Pannutius: qui cum de cœlibatu Clericorum ad syno-
dum referretur, eoque iam frequens issset concilium,
vt interdicendas Clericis nuptias statueret: is li-
cet expertis matrimonij esset, graui certè & magni-
fica oratione decreti seueritatem dissuasit, perui-
cique ne continentes nuptiæ cum impudico cœli-
batu commutarentur. Sed quid ego in tantorum vi-
rorum sententijs recitandis versor totus, quas sal-
uis legibus probare, aut cum dignitate improba-
re non possumus? Id tamen cuperem maximè, vt qui
se ad hoc vitæ genus contulerunt, ei se quàm proxi-
mè fieri posset addicerent. Quocunque autem te ani-
mo & cogitatione conuerteris, erit quod in istis homi-
nibus magnopere desyderes. Nam vt alia quæ sunt
innumerabilia omittamus, cuius animus cogitando
non erectus eorum socordia & remissione retinetur?
quem nostrum non cum quadam Ecclesiæ & salutis
publicæ miseratione, offendunt ij in quos omnium
gentium & populorum ora sunt conuersa: in quibus
sapientes summam remouendam de Ecclesia ambitionis
& avaritiæ spem collocauerunt. Hos rectè Dictatores
appellemus, quibus hoc Senatusconsultum sit per-
scriptum, Cauete ne quid detrimenti accipiat Chri-
stiana Respublica. Vident sanè & vident, quanta de im-
perio Christiano facta est diminutio: animaduertunt
veteres colonos de amicitia & societate discessisse,
neque

neque tamen de istis omnino ad principes & concilia referant. Patiuntur eam ceruicibus nostris pestem impendere, quæ sociorum statum propè iam deturpauit: nos autem in propinquum adduci discrimen. Illis quidem magnopere gratificandum esse censeo, quòd his clauum tenentibus tanquam duce Cynosura, eum nacti sumus portum, vbi tutò & securè consistamus. Tantùm enim illis vel sapientum iudicio tributũ est, vt nisi sibi pro fide & religione omnino aut decernendum, aut decertandũ esse statuissent, Ecclesiam quam vixdum tenemus, nullam certè haberemus. Quibus quòd à Republica Christiana non omnino deiecerunt oculos, magnam habemus gratiã. Sed tamen vellem vt reliqui corporis rationem etiam habuissent. Verùm vt Appelles Veneris caput & summa pectoris politissima arte perfecit, reliquam autem partem inchoatam reliquit: sic & illi summa & capita fidei impensè curarunt, reliquum autem corpus rude & imperfectum reliquerunt. Itaque Ecclesiam vel ab ipsa patrum nostrorum memoria repetens, mirari soleo, quòd cùm illorum maiores turbulentissimis Ecclesiæ temporibus se præclarissimè gesserint, & mirificas summorum Pontificum discordias sedarint: ita de pristina & velut hæreditaria vigilantia & animi magnitudine deciderunt, vt in tantis periculis versari nos tandiu, æquo animo patiantur. Meminerint ergo quanta fide & constantia, eorum maiores grauissimas de Papatu discordias in concilio Constantiensi extinxerint: quot legationibus ad populos & nationes missis, Pontifices tres inter

Appelles.

*Veteres reu-
nenda in Ec-
clesia pacis
studiosi.*

*Concilii Con-
stantiense.*

se dissidentes ad æquitatem reuocauerint, & se magistratu abdicare coegerint. Videant qua fortitudine

Concilium Ferrariense. Græcos à Latinis in ritibus discrepantes, in concilio Ferrariensi ad religionis nostræ societatem adduxerint. Existimauit amplissimum illud doctorum collegium sua non tantum interesse, regni principatum in fide retineri: sed ad officium suum spectare, Christianos vniuersos locorum interuallis disiunctissimos, vno & eodem vitæ modo censeri. Quòd si tam laborem fastidiunt, vt externa parum ad se pertinere existiment, cur suorum sacerdotum stupra & fordes iure non coercent, quibus exteros homines ad defectionem impulsos esse plusquam manifestum est? Cur beneficiorum publicanos & mancipés ad pœnam non deposcunt, aut Clericos emaniores & cruentis bellis implicatos, ad Ecclesiæ suæ stationem non reuocant? Cur concilij Basiliensis decreta obseruari non cogunt? quorum authoritatem cum omnino

Eugenius in. abrogare vellet Eugenius quartus (qui iam olim iustis comitijs designatus Pontifex multos annos magistratum gesserat) sententia concilij priuatus est. Cur Episcopus gregarijs hominibus, laxis & imperitissimis quibusque beneficia conferentes de officio non appellant: eosque de ambitu Clericorum & simonia, deque manifestis stupris translatiuè constituentés non excitant, atque adeo Clericis ab illis in ordines cooptatis, dare beneficia iuxta canonum instituta non cogunt? quorum tenuitate aut auaritia effectum esse videmus, vt præstantissima quæque sacramenta abducantur ad mercedem. Quòd si nos communis salutis ratio aliquantulum mouet, quis adeo

adeo in rem suam propendet totus, vt tantam patrimoni Ecclesiastici direptionem & conturbationem ad luctum suum pertinere nolit? Nam præter id quòd qui sacerdotijs præfunt, omnino se illorum cura & cogitatione abdicant, nullius rei solliciti magis, quàm vt breui manu à redemptoribus suis fructus beneficij capiant, adiungunt certè ad tantam noxam aliud facinus longè deterius, atque id agunt, vt in Ecclesiasticis ministerijs nemo nisi ex stipulatione & syngrapha versari velit. Iam verò & ad dignitatem Ecclesiæ aptius erat, atque adeo ad necessitatem prouinciæ suæ accommodatius, aut vnumquemque pro se in sacerdotio agere: aut certè ijs qui paupertate, deserto illi officio se administratos præbent, prouentuum partem attribuere: vt in his muneribus quæ diuinitus nobis & gratis sunt concessa, etiam sincere & gratis versarentur. Decet enim eos quibus dignitas tanta obtigit sorte, non tantùm omni auaritiæ crimine, sed etiam suspitione carere. Quia igitur generalium conciliorum authoritas, id tot seculis à nostris hominibus impetrare non potuit, vt ea ipsi officia gererent per se, quibus cum beneficio summa & æterna est societas, tempestati quæso geramus morem, & quasi mutata velificatione id assequamur, quod in vnus sententiæ permansione, & velut eundem cursum tenentes (vitiò opinor temporum) retinere non potuimus: coganturque ij qui Ecclesiæ suæ stationem deserunt (quia ad id nulla eos res potest adducere) partem reddituum his qui magistratui Ecclesiastico cæterisque pietatis officijs inservient, transcribere. Non quòd vlla sit optanda in

Gratis accepta, gratis conferri debent.

Ecclesia desertio : sed vt de duobus malis magis per-
 niciosum fugiamus. Atque vtinam eos qui nobis ve-
 lut in scopum & arcem quandam sunt positi, non
 tantum Episcopos, sed planè lynceos haberemus, ve-
 réque tales vt optimo iure ab omnibus laudaren-
 tur. Et si enim peccare tam humanum est vt ab ho-
 mine alienum esse non possit, homines tamen tantos
 in luce omnium offendere tam periculosum est, vt
 rectè videatur dixisse qui ait, Principum cupiditati-
 bus & vitijs ciuitatem infici solere. Quis enim in ea
 delicta licentior non incurrat, cum ij qui illa coërce-
 re debent, eiusdem cupiditatis tenentur? Nam si me-
 moriam temporum replicare volumus, videre licet,
 quales fuerunt administratores ciuitatum, tales & re-
 liquos fuisse ciues. Itaque magistratum gerentibus si
 deliquerint, eò minùs forsan ignoscendum est, quòd
 non tantum peccant ipsi, sed cæteris etiam peccan-
 di illecebram afferunt. Præclara igitur illa quæ flagi-
 tantibus omnibus bonis, concilia quondam consti-
 tuerunt de simoniacis, de concubinarijs, de comi-
 tijs in beneficiorum designatione habendis, nisi sa-
 luberrimi cuiusque decreti perscriptio illis data es-
 set, per quos partum esse vident omnes, vt etiam in-
 firmis quibusque contra ea liceret. Quoties ergo in
 sacrosanctis illis conuentibus de manifestis Clerico-
 rum stupris lex lata est? quot ijs qui duo sacerdotia
 possiderent pœnæ constitutæ? Horum certè ple-
 na sunt concilia. Proferantur quæso decreta Con-
 stantiæ, quibus Sigismundus Imperator (vt ab ijs
 omnis abesset metus) non modò interfuit, sed etiam
 præfuit. His de rebus toties senatum haberi non
 admo

*Magistratuum
 delicta, peri-
 culosa ciui-
 tatibus.*

Sigismundus.

admodum opus erat, si confestim illis multæ dicen-
 dæ potestas data esset, qui rerum suarum & vitæ op-
 portunitate ab his facinoribus alieni esse possent.
 Quid enim attinet de rebus multis rogationes ferre,
 quæ in tutela & præsidio eorum iaceant, qui soli leges
 illas possunt offendere? Sapiëntissimè igitur apud La-
 cedæmonios à Theopompo Regibus oppositi sunt *Theopompus:*
 Ephori, vt regius dominatus magistratuum illo *Ephori.*
 rum temperatione in officio retineretur. Quòd si Re-
 gem Regi opposuissent, forsitan & quod volebant
 minùs essent assecuti, & eiusdem dignitatis socie-
 tate, Reipublicæ libertas concidisset. Iam verò apud
 Romanos authoritati Consulium intercessores ex *Consules.*
 plebe dati sunt Tribuni, vt illorum imperio popu- *Tribuni.*
 lus à se Patrum iniurias & senatus licentiam amoue-
 ret, hisque ducibus infimi homines inter potentis-
 simos ciues securi versarentur. Quòd si ex Patritijs
 aliqui ad eum magistratum lecti essent, vetus illa
 & summa Consulium potestas in plebem forsitan
 fuisset impotentior. Eos ergo qui quondam de re-
 ligione conuentus habuerunt, satis dignè laudare
 queat nemo. Sed tamen peruellem tantum cautio-
 nis in ferendis illis decretis adhibuisse, vt in eos
 qui illam temporum disciplinam violassent, perfa-
 cilis pœnæ certatio esse potuisset. Qui autem ijs
 legibus quas fermè offendunt soli, tutores ex sena-
 tusconsulto dantur, non inuiti earum authoritatem
 apud homines senescere patiuntur. Hæc si bene &
 sapienter attendissent ij, sub quorum tutela & præsi-
 dio iacent ornamenta religionis nostræ, non tandiu
 illa avaritiæ sica in Ecclesiæ lateribus versaretur.

*Spartiatæ.
Pythius va-
tes.*

Traces.

*Theophras-
tus.*

Quia autem in rebus exulceratis, & propè iam ad summam inopiam redactis versamur: reliquum est vt in tantis calamitatibus & angustijs temporum Deum optimum maximum deprecemur, vt felicius nobis eueniat quam Spartiatæ, quos auaritia perituros Pythius vates multis antè seculis præfagierat. Quod à nobis (vt spero) auertet, si Salomonis Ecclesiastem secuti, & in Deum virtutemque defixi, quæ extra nos longè sunt posita velut inanitatis plenissima omnino contemnamus. Nihil enim est amabilius virtute, nihil præstantius: quam qui non probant non video sanè quid sit quod in natura rerum laudandum putent. Nunc verò opinionibus hominum leuiter eruditorum deprauati, ita viuimus, vt quasi magnum illum & vertentem annum vi-cturi, operam, diligentiam, studia denique omnia quærendis opibus conferamus. Si autem vitæ miseria & calamitatem animo complecteremur, omnis medijsfidius, ille labor nobis è manibus excideret. Itaque sapienter mihi videntur fecisse Traces, qui cum hominum ærumnas longo vsu peruidissent, nuper in lucem æditos summis lachrymis: qui verò è vita migrabant, incredibili lætitia & visceratione prosequiebantur. In quo & Theophrasti leuitatem nemo non videt, qui cum perspiceret se corporis vinculis mox liberandum esse, parùm gratè & honorificè de natura prædicans, & cum ea quasi damni discip- ptans de officio expostulabat: quòd animantibus brutis diuturniorem quàm ipsi homini vitam concessisset. Qua re quid inconstantius & minus Philosophicum? Victus opinor vitæ desyderio non me-
mi

minerat eorum quæ diuinè admodum Plato de im-
 mortalitate animorum scripta reliquerat. Quæ quum
 Egeſias frequenti hominum ſchola in Ægypto reci-
 taret, tantam vitæ fatietatem ei nationi attulit, vt in-
 numerabiles propè ſe ex editis locis in conuallem
 egerint: vt immortalitatem quam aliquando tem-
 poris neceſſitas eſſet allatura, conſtantia & animi
 magnitudine anteuertent. Quorum tantùm apud
 homines valuit opinio, vt lege lata fuerit permiſſum
 ijs qui iuſtam mortis ſibi conſciſcendæ cauſam apud
 iudices probarent, vim ſibi afferre, & iniuſſu ſum-
 mi Imperatoris de præſidio vitæ decedere: quod
 Adrianus edicto conſtituiſſe fertur. Atque eiufmodi
 ſpectaculi teſtes Alexandrum Magnum & Sext. Pom-
 peium fuiſſe legimus. Ex eadem cauſa etiam & illa
 manauit conſuetudo, qua filius non vulgari ſe offi-
 cio de patre mereri iudicabat, ſi iam grandem natu-
 & ſexagenarium parentem, de ponte in confluen-
 tem deiiceret: vt eas miſerias quas affert & natura &
 ſenectus, pientiffimus filius à patris ceruicibus de-
 pelleret. Quod etſi parùm liberale eſt, & à Chri-
 ſtianis hominibus alieniſſimum, eò tamen perti-
 net, vt ſciant omnes, rerum humanarum incerti-
 tudinem & fragilitatem barbarorum hominum ani-
 mis inſediſſe. Quibus ſi præſtantiſſimum veritatis
 Euangelicæ beneficiũ fortuna non inuidiſſet, quan-
 ta fortitudine, virtute, patientia, frugalitate & rerum
 humanarum contemptione futuros fuiſſe arbitraris?
 Ac ſi lubet veterum Principatus & Imperia, eãſque
 nationes quæ aliquando rerum potitæ ſunt memi-
 niſſe, quis vnquam poſſet adduci, niſi tot & tantis li-

*Egeſias.**Adrianus.
Alexã. Mag.
Sext. Pompei.*

terarum monumentis fides eius confirmaretur, vt
Perfarum Principatus. Perfarum Reges ab India ad Æthiopiam, centum vi-
 ginti prouincijs quondam imperasse existimet? At tã-
 ti regni maiestas apud Iffum vno prælio concidit. O-
 mitto Affyrios, Babylonios & Macedonas, qui pa-
 triam suam victorijs & hostium manubijs tantopere
 decorarunt. Quis verò non videt simulachrum Ro-
Romana Respubl. manæ Reipublicæ in tot literarum monumentis pro-
 pmodum expressum? At eius ne vlla restat adum-
 bratio. Tanti imperij amplitudinem cum animo cer-
D. Augusti. neret D. Augustinus, se illius videndi incredibili cupi-
 ditate incensum affirmabat. Verùm quem Euripum,
 quod fretum, tot habere fluctuum agitationes existi-
 mare possumus, quot in gubernaculis Rerūpublica-
 rum commutationes obtinet ipsa fortuna? quæ cum
 in omnibus rebus, tum certè in principatibus & re mi-
 litari plurimum potest. Quis igitur hæc cogitatione
 perspicuens, magis laudandos eos cum Salomone non
*Mortui vni-
us feliciores.* iudicat, qui his tenebris crepti, ea vita fruuntur quæ
 sola vita est nominanda, quàm qui adhuc in ambi-
 tu, honorum cursu, & opum desyderio vitæ cursum
 conficiunt? Longè verò feliciores sunt ij, qui nun-
 quam nati sunt: si modò eius quod non est, aliqua
Silenus. potest esse felicitas. In qua sententia Silenum fuisse
 memoriæ proditum est. Neque verò ab ea longissimè
Solon. abfuisse Solonem totius Græciæ sapiētissimum iudica-
 re possumus, qui Cræsum Lydorum Regem floren-
 tem opibus & imperij gloria, infelicem prædicare
 ausus est: quòd in hac vita nisi infortunatissimus esse
 queat nemo. Cuius opinionis periculum fecisse Cræ-
 sum legimus, qui in summa calamitate captus amif-
 so reg

so regno, cùm in pyram extructam præcipitem dare
 se iuberetur, clara voce Solonem dicitur exclamasse.
 Quis verò aut risum aut lachrymas (neque enim om-
 nnes Democriti sunt) tenere possit, si Palaitum illum *Pasaitus?*
 Turcarum Imperatorem imperij magnitudine & re-
 rum gestarum gloria præstantissimum, viderit iussu
 Tamerlani Tartatorū Regis cauea inclusum circun- *Tamerlanus?*
 ferri, & ab omnibus canis haberi loco? Quem nostrū
 ad miserationem nō adducit Constantini vltimi Græ- *Constantinus?*
 corum Imperatoris calamitas? Quem illius vxoris & *Palcologus?*
 primariarum regni fœminarum, ignominie & impu-
 dicitie plenissima mors nō commouet? Quem deniq;
 totius gentis turpissima seruitus? Hæc certè & perni-
 ciosa magis, etsi quotidie in vnius cuiusq; oculis ver-
 sentur, consyderat nullus. Quorum imaginem cùm
 longo, opinor, rerum vsu Grillus peruidisset, noluit ex *Grillus?*
 porco iterum ad humanam formam redire, quòd om-
 nium animantium longè infelicissimum iudicaret
 hominè: cui si vel horas aliquot in tranquillitate viue-
 re vsuenerit, de lucro vixisse sit existimandus. Itaque
 Salomonem nostrum velut è vestigio sequentes, quid
 tandem in oculis versari potest, quo nō mortuos ipsos
 felicitate viuentibus præstare iudicemus? Nam si mori
 nemo sapiens miserum duxit, ne beato quidem, quid
 causæ est cur turbulentissimis istis temporibus aliquis
 nostrum mortem ipsam accusare possit, aut non ipsa
 aliquo potius beneficio affecisse nos. sit existimanda?
 Quod cùm Salomoni incredibili sapientia viro planè
 perspiceretur, facilè eam sententiam animo est com-
 plexus, quæ nihil homini reliquum esse censet, præ-
 ter eas delicias, quæ in curando corpore omnino sunt

*Vtilitas Cal-
daica & Para-
phrascos.*

*David.
Letitia in le-
ge.*

M. Regulus.

*Anaxar-
chus.
Nicotheon.*

Apostoli.

positæ . Verùm id ab hominum bene sentien-
tium animis planè alienum, Caldæus paraphraſtes
ad æquitatem reuocauit : vt eam voluptatem (qua
felicitatem huius ſeculi ſtatuiſſe videtur Salomon)
in bonis reputaret, quæ vt cum operibus legis con-
iuncta eſt, ita nos incredibili gaudio cumulare ſo-
let . In quo Dauidi videtur ſubſcripſiſſe, qui iuſtos
& eos qui aliquo velut ſacramento Deo ſe obſtrin-
xerunt, gaudere iubet . Quid enim eſt tam cum
virtute conſentiens, quàm in Domino lætitia affi-
ci ? A quo quæſo vnquam pro fide, religione &
operibus legis ſuſcepta eſt propugnatio, qui non in-
credibilem animo voluptatem ceperit . Atque ne ſem-
per Chriſtiana conſectet, quis fortiffimè aliquan-
do pro patria dimicauit, qui non vel in ipſa contentio-
ne omnibus lætitijs inceſſerit ? Quis etiam eorum, qui
ad voluntariam mortē pro publica ſalute curſum e-
quorum incitauerunt, non in ipſo mortis discrimine,
præſentem calamitatem ſpe immortalitatis ſit conſo-
latus ? Et pueri Lacedæmone ad aram virgis plerun-
que cædebantur : at eorum nemo non ſolum non
exclamabat, ſed ne hiſcebat quidem . Adoleſcentuli
etiam Olympiæ, & Barbari in arena inſpectante po-
pulo plagas excipiebant, & tamen ferebant ſilen-
tio . Marcum igitur Regulum quum torqueretur à
Pœnis, ærumnoſum, aut Anaxarchum Philoſophum
quum à Nicotheonem piſtillis tonderetur miſerum ne-
mo niſi inſanus iudicauerit . Neque enim illorum
animi magnitudo & constantia (vt ait ille) vel in ipſo
equuleo, torquebatur . Ac ſi volumus noſtra cum
externis conferre, qua tandem animi alacritate Apo-
ſto-

stolos & innumerabiles alios pericula & corporis cruciatus adijisse legimus? nonne ad ipsa supplicia non vulgarem lætitiæ significationem videmus attulisse? Efficitur igitur vel in summis doloribus non tantum illa Hieronymi Philosophi indolentia, sed gaudium & numeris suis absoluta tranquillitas: de qua sicut in Euangelicis libris sermonem fieri fides nostra constantissimè loquitur, ita certè non a-

Summum bonum Salomon.

*Cyrenæici.
Anicerij.*

Habes mi frater, quæ ad Ecclesiasticis sententiam dicenda existimauimus. Etsi autem longius forsitan, quàm vel singularis illa animi tui incitatio pati posset, aut omnino decretum haberemus, nostra excurret oratio: sic tamen statuas velim, breuiores nos fuisse quàm res tanta dici potuisset. Sed quemadmodum nimium secunda nauigatio sapissimè oram legentibus obesse solet, ne terram aut portum omnino queat contingere; sic rei subiectæ cursu forsitan incitatio tam sum in altum inuectus, vt nisi egrè me ipsum reuocare possem, potiùsque frænis quàm calcaribus viderer indigere. Sed tamen de his aliquando forsitan copiosius. De mea autem voluntate sic habeto, nihil tibi magis promptum esse, quàm in omnibus quæ ad te pertinebunt, officium, studium

operam & diligentiam meam? Quod etfi tibi
 cumulatè persuasum esse certo scio, vincam tamen
 voluntate cogitationes tuas, méque to-
 tum ad amicitiam nostram ductum-
 que tuum applicabo. Interea nos,
 vt soles, ama. Vale. Aue-
 nione, Calendis

Sextilibus.

1553

Lugduni,

Matthias Bonhomme excudebat.

MDV S MISSA

MISSA

MISSA

MISSA

MISSA

MISSA

MISSA

MISSA

MISSA

MISSA

MISSA

MISSA

MISSA

MISSA

MISSA

MISSA

MISSA

MISSA

MISSA

MISSA

MISSA

MISSA

A 1929748
00w 71464377